

Åpent møte 23. november 2006

Bioteknologinemnda

The Norwegian Biotechnology Advisory Board

R A P P O R T

Sæddonasjon til lesbiske og enslige?

Bioteknologinemnda

The Norwegian Biotechnology Advisory Board

Ansvarlig redaktør: Sissel Rogne

Redaktør: Norunn K. Torheim

Utgiver: Bioteknologinemnda

Utgitt: 30.03.2007

Kun tilgjengelig elektronisk på www.bion.no.

ISBN 978-82-91-68348-5

Postadr.: Postboks 522 Sentrum, 0105 Oslo

Besøksadr.: Rosenkrantz' gate 11, Oslo

Internett: www.bion.no

E-post: bion@bion.no

Foto og grafisk produksjon: Bioteknologinemnda

Foto: Casper Linnestad og Tore Wallem

Forsidebilde: Corbis/Scanpix

Bioteknologinemnda

Bioteknologinemnda er et frittstående, regjeringsoppnevnt organ og ble første gang oppnevnt i 1991. Nemnda er hjemlet i lov om humanmedisinsk bruk av bioteknologi m.m. og lov om fremstilling og bruk av genmodifiserte organismer. Foruten å være rådgivende i saker som angår bruk av bio- og genteknologi i relasjon til mennesker, dyr, planter og mikroorganismer, skal nemnda bidra til opplysning og debatt. I sine vurderinger skal nemnda spesielt vektlegge de etiske og samfunnsmessige konsekvenser ved bruk av moderne bioteknologi. Bioteknologinemnda har 21 medlemmer og observatører fra seks departementer. Bioteknologinemnda har et budsjett på ca. 6,7 millioner kroner for år 2006.

Innhold

Velkommen	4	
<i>Lars Ødegård, leder, Bioteknologinemnda</i>		
Å vokse opp med lesbiske foreldre – en forskningsoversikt?	6	
<i>Sigrun Saur Stiklestad, stipendiat, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, NTNU</i>		
Enemorsfamilien. Å oppdra sitt barn i skyggen av idealet om kjernefamilien	12	
<i>Elisabeth Skuggevik, master i kulturvitenskap</i>		
Betydningen av å ha en mor og en far	17	
<i>Sigurd Skirbekk, professor emeritus, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo</i>		
Innlegg fra interesseorganisasjoner		
Barna finnes allerede	22	
<i>Guro Sibeko, nestleder, Landforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH)</i>		
Vi må innta en føre-var-holdning	24	
<i>Øyvind Benestad, prosjektleder, MorFarBarn.no</i>		
Forhåndsannmeldte innlegg:		
<i>Øystein Magnus, Fertilitetssenteret, Aleris Sykehus</i>		27
<i>Tobias Brennvik, Miljøpartiet De Grønne</i>		27
<i>Espen Heen, Norges Kristelige Legeforening</i>		28
<i>Berge Solberg, Bioteknologinemnda og NTNU</i>		29
Åpen debatt	32	
Avslutning	42	
<i>Lars Ødegård, leder, Bioteknologinemnda</i>		
Utdrag av kapittel 2 i bioteknologiloven – assistert befruktning	43	
Møteprogram	44	
Tidligere møter arrangert av Bioteknologinemnda	45	

Velkommen

Lars Ødegård

Leder av Bioteknologinemnda

Velkommen til Bioteknologinemndas åpne møte. Vi har invitert ulike fag- og interesse miljøer til å la seg høre i et spørsmål som interesserer, og provoserer, men som kanskje først og fremst handler om verdisynet og mellom mennesker. Det er ikke spørsmål om en ny metode skal kunne godkjennes eller ei. Sæddonasjon med kjent donor er som vi vet tillatt i Norge. Assistert befruktning er et godt fundert helsetjenestetilbud. Det spørsmålet dreier seg om, er hvem som skal ha rett til å bli vurdert med tanke på å kunne motta et helseforsvarlig tilbud om sæddonasjon i Norge av norske leger. Det er ikke slik som noen synes å tro at dette alene er et likestillingsspørsmål om retten til å få assistert befruktning. Det er ingen som har en slik rett. Retten er avgrenset til muligheten for å bli vurdert for assistert befruktning. Både i media og i debatter om dette kan det ofte synes som om dette premisset ikke er fremtredende nok. Når spørsmålet er om man skal ha rett til å bli medisinsk faglig vurdert med tanke på inseminasjon, hva er det så legen vurderer? Og da sier bioteknologiloven § 2-6 følgende:

”Beslutningen om å foreta behandling med sikte på assistert befruktning treffes av leger. Avgjørelsen skal bygge på medisinske og psykososiale vurderinger av paret. Det skal legges vekt på parets omsorgsevne og hensynet til barnets beste. Legen kan innhente den informasjonen som er nødvendig, for å foreta en helhetsvurdering av paret.”

Lovens intensjon er altså å ivareta barnets interesser. Det er det saken dreier seg om. Altså ikke foreldrenes rett til å få barn, men barnas interesser. Dette ivaretas i det offentlige helsevesenet gjennom at legen gjennom vurderinger gjør seg opp en mening om dette paret har gode nok forutsetninger som potensielle omsorgspersoner, for å føde et barn med hjelp fra det offentlige. Det refereres i lovteksten til legens vurdering av par. Dette premisset framgår av lovens vilkår for sæddonasjon, hvor det heter:

”Assistert befruktning kan bare utføres på kvinne som er gift eller som er samboer med en mann i ekteskapsliknende forhold.”

Her er altså primissene to. Det må enten være en kvinne som er gift med en mann, eller en kvinne som lever sammen med mannen i det som beskrives som ekteskapsliknende forhold. Med andre ord; verken enslige kvinner eller to kvinner som lever sammen i ekteskap

eller i ekteskapsliknende forhold, omfattes av dagens lovgivning. Det er i dette skjæringspunktet mellom legens plikt til å vurdere foreldrenes potensielle omsorgsevne for barnet på den ene siden, og hvem som kan omfattes som potensielt gode omsorgspersoner for et barn født etter sæddonasjon på den andre siden, diskusjonen foregår. Den sittende regjeringen har varslet en gjennomgang av ekteskapslovgivningen med sikte på en nærmere vurdering av likestilling mellom heterofile og homofile par. I den forbindelse vil den også vurdere mulige konsekvenser av endringer i bioteknologilovens vilkår om sæddonasjon. Hva dette ender ut i, og når, det vet vi ikke. Vi vet at temaet ikke er politisk avklart verken i Arbeiderpartiet eller Senterpartiet. Og vi vet at debatten kommer, eller rettene sagt pågår. Bioteknologinemnda er i denne forbindelse en rådgivende instans til regjeringen, og vi ønsker både å tilskynde denne debatten og prege den.

Dette er ikke første gangen Bioteknologinemnda behandler dette spørsmålet. Siste det ble gjort var ved forrige totalrevisjon av bioteknologiloven i 2003. Daværende nemnd var da så å si delt på midten i dette spørsmålet. Ti stykker ville beholde dagens lovtekst, mens ni mente at det måtte åpnes for sæddonasjon også til lesbiske. Spørsmålet om enslige kvinners rett til sæddonasjon har så langt ikke vært vurdert av nemnda tidligere, men vi legger denne gangen opp til at dette spørsmålet belyses og søkes besvart.

Når det gjelder behovet, så vet vi ikke så mye om det. Vi håper at det skal bli belyst mer i løpet av dagen. Vi vet at nokså mange enslige og lesbiske kvinner reiser

til Finland eller, fortrinnsvis, Danmark. I Danmark er Storkkliniken, som drives av Nina Stork, den som har fått størst oppmerksomhet, og som kanskje flest kvinner reiser til. Fra denne klinikken har vi fått opplyst det at de i 2001 utførte 79 inseminasjoner på norske kvinner, og det økte til 461 i 2005. En relativt sterk vekst, i løpet av få år. Når det gjelder Norges lovgivning, sammenliknet med andre land, vet vi også en del:

	Sæddonasjon	Anonyme donorer	Egg-donasjon	Surrogat-mor
Norge	Ja, men ikke til lesbiske og enslige	Nei	Nei	Nei
Sverige	Ja, også til lesbiske par	Nei	Ja	Nei
Danmark	Ja, også til lesbiske og enslige	Ja	Ja	Nei
Finland	Ja, også til lesbiske og enslige	Nei *	Ja	Nei *
England	Ja, også til lesbiske og enslige	Nei	Ja	Ja
Spania	Ja, også til enslige	Ja	Ja	Nei
Russland	Ja, også til enslige	Ja	Ja	Ja
USA	Ja, også til lesbiske og enslige	Ja	Ja	Ja

*ifølge ny lov vedtatt 25.10.2006

Allerede i dag er enslige og par av samme eller motsatt kjønn, foreldre og omsorgspersoner. De fleste barn lever heldigvis hos én eller to omsorgspersoner, som tar godt vare på dem, og gir dem trygge rammer og gode oppvekstvilkår. Det finnes dessverre også barn som ikke har det sånn, som lever under utrygge forhold, som mangler omsorg og som lider overlast. Har omsorgspersonenes kjønn eller samlivsform avgjørende betydning for barnas framtid, eller er dette et fullstendig feil fokus, og et fokus som kan komme til å dekke over det faktum at barn som er inderlig ønsket og planlagt som regel har et bedre utgangspunkt for en trygg oppvekst, enn de som ikke er det? Hva vet vi egentlig om dette? Det er også et av de mange viktige spørsmålene som vi stiller i dagens møte. Vi lever i en grensesprengende tid, i den forstand at teknologiutviklingen endret betingelser for oss, både som individer og samfunn. Det er ikke bare teknologien som utvikler seg, mennesker og samfunn gjør det også. Og ikke minst; kunnskap endrer holdninger og handlinger. Dagens kultur og tradisjoner hadde ikke vært vår tids kultur og tradisjon om den ikke var kommet til gjennom utvikling. Kultur og tradisjon er ikke statiske rammer som lever på siden av mennesker og samfunn.

Kirken er i utvikling. På siste kirkemøte ble det ikke bare en forlenget konsensus om at kirken må evne å leve med to syn i homofilidebatten, nå ble det også etterlyst kirkens evne til å leve med to praksiser i forlengelsen av dette. Kulturer og tradisjoner er hele

tiden under press, det er en del av samfunnsutviklingen. Spørsmålet er; hvor langt har vi kommet, hva vet vi, hva tenker vi, hva vil vi og hvor vil vi? Noen har gjort seg opp klare meninger i dette spørsmålet. Noen er på leting etter svar. I dag håper jeg at dette møtet skal få frem synspunkter og argumenter som påvirker oss. Først og fremst gjennom å gi oss større innsikt og mer forståelse. Det er det meningen at innledere og dere som møtedeltakere skal hjelpe til med. Jeg ønsker dere alle vel møtt til en forhåpentligvis interessant og opplysende debatt.

Barn med lesbiske mødre – en forskningsoversikt

Sigrun Saur Stiklestad
Stipendiat, NTNU

Bakgrunn for forskning

De første studiene på barn med lesbiske mødre ble utført i Storbritannia og i USA på slutten av 1970-tallet. Innledningen til forskningen var lesbiske mødre som hadde skilt seg, og deres seksuelle orientering ble gjenstand for vurdering i rettssaker om omsorgsretten for barna. Bekymringen som lå til grunn var at barn oppfostret av lesbiske mødre var i risikozonen for å utvikle psykiske problemer og atypisk kjønnsutvikling.

Hvorfor denne bekymringen?

Det kan best forstås ut i fra hvilken forståelseshorisont som var rådende på det tidspunktet.

1. Homofili var en diagnose i USA frem til 1973, og først tidlig på 1990-tallet ble diagnosen fjernet internasjonalt i regi av Verdens helseorganisasjon.

2. Fordi homofili ikke var sosialt akseptert, antok man at barna ville bli utsatt for sosial fordømmelse. Av samme grunn ble det antatt at barn ville bli utsatt for erting og mobbing fra sine jevnaldringer, noe som kunne resultere i at de ble sosialt mistilpasset. Det ble også antatt at de ikke ville kunne få eller holde på venner, noe som igjen ville gi dårligere selvtillit og ha negativ påvirkning på deres psykologiske velbefinnende senere i livet.

3. En annen antakelse var at de lesbiske mødrenes seksuelle orientering ville påvirke barnas kjønnsutvikling på en negativ måte. En utbredt bekymring var at barn som vokste opp med lesbiske mødre skulle utvikle psykiske problemer og utvikle en ikke-typisk kjønnsutvikling. Det hadde sammenheng med antakelsen om at lesbiske kvinner selv utviser atypisk kvinnelig kjønnsrolleatferd, og at de ville være mindre opptatt av å unngå uvanlig kjønnsrolleatferd hos sine barn. Videre ble det antatt at deres døtre ville bli mindre feminine og sønnene mindre maskuline, og sannsynligheten for at barna på et senere tidspunkt skulle identifisere seg som henholdsvis lesbiske og homofile ble ansett som stor.

4. Bekymringen for barnas psykiske helse kan forstås i lys av den grunnleggende overbevisningen om at fedre er essensielle for barns psykologiske utvikling. Innenfor utviklingspsykologien kommer viktigheten av fedre til uttrykk på ulike måter.

I psykoanalytisk teori anses fedre som en nødvendighet for barns kjønnsutvikling, beskrevet i ødipuskomplekset. For å oppnå en adekvat kjønnsutvikling må barnet løsrive seg fra en attraksjon til den av foreldrene som er av samme kjønn, ved å identifisere seg med forelderen av motsatt kjønn. Ut i fra dette perspektivet ville fravær av far kunne resultere i at deres sønners maskuline identifikasjonsprosess ble forstyrret, noe som kunne komme til uttrykk ved at de oppviste mindre maskulin atferd i barndommen, og som på et senere tidspunkt kunne utvikle seg til homoseksualitet. Psykoanalytisk teori har ikke hatt samme gjennomslagskraft i synet på jenters kjønnsutvikling, farsfravær er imidlertid blitt vurdert som en risikofaktor også for døtrenes kjønnsutvikling.

Ut i fra sosial læringsteoretisk perspektiv er utviklingen av en adekvat kjønnsrolleatferd forbundet med en aktiv læringsprosess, hvor fedre anses som viktige rollemodeller for sine sønner for at de skal kunne lære passende mannlige kjønnsrolleatferd. Dette er spesielt viktig i barnas første leveår. Fravær av far antas å kunne ødelegge for denne læringsprosessen.

Innenfor kognitiv utviklingsteori anses ikke nødvendigvis fedre å inneha en nøkkelrolle i barnas kjønnsutvikling. I stedet tillegges barna selv en mer aktiv rolle ved at det fokuseres på deres egen integrering av informasjon, og da fra sine sosiale omgivelser i en mer utvidet forstand, og at de selv aktivt konstruerer hva det vil si å være gutt eller jente.

I større eller mindre grad kjenner vi igjen alle disse argumentene eller bekymringene også i dagens debatt her hjemme om lesbiske mødres rett til assistert befruktning. Som jeg skal vise i gjennomgangen av forskningen på området, er det mye som tyder på at denne bekymringen på barnas vegne er ubegrunnet. Hvis jeg skal driste meg til en hovedkonklusjon som sammenfatter forskningen, så må det være at det viktigste for barn i lesbiske familier er at de får en god og kjærlighetsfull omsorg – det vil si nøyaktig det samme som er det mest avgjørende for hvordan livet arter seg for alle barn, uavhengig av mors eller fars seksuelle orientering.

Fraskilte lesbiske mødre

Den første britiske undersøkelsen var en komparativ studie bestående av barn i skolealder, henholdsvis med fraskilte lesbiske mødre og enslige heteroseksuelle mødre. Bakgrunnen for å sammenligne akkurat disse to utvalgene, var å se hvilken betydning farsfravær og mødrenes seksuelle orientering hadde for barnas utvikling.

Forskningen viste at barn med lesbiske mødre verken ble ertet eller mobbet mer eller opplevde psykiske vanskeligheter i større grad enn barn med heteroseksuelle mødre (Golombok, Spencer & Rutter (1983)).

De første forskningsresultatene fra USA om skilte lesbiske mødre og deres barn var påfallende like resultatene fra Storbritannia. Konklusjonen var at å vokse opp i denne type familier ikke var til skade for barnas sosiale eller emosjonelle utvikling (Green (1978), Kirkpatrick, Smith & Roy (1981) og Green, Mandel, Hotvedt, Gray & Smith (1986)).

For å kontrollere for mulige langtidseffekter av å vokse opp med lesbiske mødre, ble barna i den første britiske undersøkelsen fulgt opp i en ny undersøkelse 14 år senere. Barnas gjennomsnittsalder var da 23 ½ år. Resultatene viste at de fremdeles hadde god mental helse, at de ikke i større grad hadde søkt profesjonell hjelp for angst, depresjon eller stressrelaterte problemer jamfør kontrollgruppen med heterofile mødre (Tasker & Golombok (1997) Mooney, Somers, J. Golombok, S. (2000)).

Først lesbiske, så mødre

De første studiene av, fra starten av, planlagte lesbiske familier, det vil si at mødrene hadde allerede definert

seg som lesbiske i forkant av at de fikk barn, kom i USA i 1985. Mange av disse barna var unnfanget ved hjelp av donor.

For ordens skyld: Til nå hadde samtlige studier omhandlet barn født inn i en heterofil kontekst, hvor fedrene hadde levd sammen med barna i deres første leveår. Først på et senere tidspunkt hadde mor valgt en partner av samme kjønn. Det har blitt hevdet at kontakt mellom far og barn i denne perioden har hatt skjellsettende betydning for barnets senere emosjonelle utvikling, atferd- og kjønnsutvikling.

Forskning på barn med lesbiske mødre unnfanget ved donorinseminasjon, skiller seg fra tidligere studier ved at det i utgangspunktet ikke er noen mann/far til stede. Kvinnelig partner har vært til stede helt fra før barnet ble født, noe som innebærer at begge har deltatt i planleggingsprosessen, men det er ikke er noe biologiske bånd til barnet.

Denne første undersøkelsen og flere påfølgende studier viste at barna var innenfor normalområdet vedrørende atferd og kognitiv utvikling, likeledes at foreldrenes seksuelle orientering var irrelevant for barnas sosiale kompetanse (Steckel (1985), (1987), Patterson (1994), Flaks, Ficher, Materpasqua & Joseph (1985) og Chan, Raboy & Pattersson (1998) og Mooney, Somers, J. Golombok, S. (2000)).

I 1994 kom Storbritannia med den første komparative studien av barn unnfanget av lesbiske mødre ved donorinseminasjon og barn tilkommet på tilsvarende måte med single heterofile mødre. Undersøkelsen viste at barna med lesbiske mødre var like veltilpass psykisk, og ikke mer disponert for emosjonelle vansker eller atferdsproblemer enn kontrollgruppen. Det var heller ingen forskjell på hvor godt barna følte seg akseptert av sine jevnaldrende (Golombok & Tasker (1994)).

En annen studie fra Belgia fra 1997 sammenlignet barn med lesbiske mødre tilkommet via donorinseminasjon og barn i heterofile toforeldre-familier. Heller ikke i denne undersøkelsen ble det påvist at det var noen tilleggsrisiko for barn som fra starten har vokst opp med lesbiske mødre med hensyn til barnas psykiske helse, sammenlignet med kontrollgruppen (Brewaeyts, Ponjaert, Van Hall & Golombok (1997)).

Det er heller ikke funnet noen holdepunkter for at

barn med lesbiske mødre skulle oppvise forvirring om sin kjønnsidentitet. Heller ingen av barna ønsket å være av et annet kjønn eller være gjennomgående opptatt av cross-gender atferd (atferd som bryter med forventningene til eget kjønn). Det er heller ikke påvist forskjell vedrørende kjønnsrolleatferd, verken blant jentene eller guttene, mellom barn, som henholdsvis er vokst opp i lesbiske og heterofile familieenheter. Døtre av lesbiske mødre er heller ikke mindre feminine, eller sønnene mindre maskuline, sammenlignet henholdsvis med døtre og sønner av heterofile mødre (Golombok, Spencer & Rutter (1983), Kirkpatrick (1981) og Green m.fl. (1986)).

Det samme gjelder utviklingen av barnas seksuelle orientering: Barn med lesbiske eller homofile foreldre blir ikke lesbiske eller homofile i større grad enn barn med heterofile foreldre (Golombok & Tasker (1996) og Tasker & Golombok (1997)).

Et relatert funn er at lesbiske mødre er opptatt av å sikre at barna har mannlige rollemodeller i sine liv ved å oppfordre barna til å ha kontakt med menn og at de selv søker aktivt etter mannlige rollemodeller. Undersøkelser viser også at barn av fraskilte lesbiske mødre har mer kontakt med sine fedre enn barn med fraskilte heterofile mødre (Brewaeyns m.fl. (1989), Kirkpatrick m.fl. (1981), Mandel & Hotvedt (1980), Lewin (1981) i Brewaeyns (1989) og Mooney, Somers og J. Golombok, S. (2000)).

Lesbiske mødre og infertile heterofile par har det til felles at assistert befruktning ved bruk av donor muliggjør ønsket om å få barn, men det er også noen forskjeller mellom disse to familietypene. De fleste heterofile par velger å holde det hemmelig for barna at de er unnfanget ved hjelp av donor (Brewaeyns m.fl. (1993), (1997), Cook m.fl. (1995) og Golombok m.fl. (2002)). Lesbiske kvinner derimot velger åpenhet og forteller barna i tidlig alder om deres mannlige biologiske opphav (Brewaeyns m.fl. (1993), Jacob m.fl. (1999), Wendland m.fl. (1996) og Stevens m.fl. (2003)). De fleste heterofile er fornøyd med bruk av anonym donor, mens flere lesbiske par ville foretrekke identifiserbare donorer hvis det var tilgjengelig (Brewaeyns (2001), De Bruyn m.fl. (1996), Jacob m.fl. (1999) og Wendland m.fl. (1996)).

Hva angår samhandlingen mellom sosial mor/far og barn, viser en undersøkelse at kvaliteten var signifi-

kant høyere blant lesbiske sosiale mødre sammenlignet både med heterofile sosiale fedre med donorbarn og fedre som hadde fått barn på tradisjonell måte. Samme undersøkelse viser at blant de lesbiske mødrene var det ingen signifikant forskjell i mor-barn-interaksjonen mellom de sosiale lesbiske mødrene og de biologiske mødrene. Til sammenligning hadde mødrene høyere skår enn fedrene i begge heterofile gruppene. Sosiale mødre i lesbiske familier var betydelig mer involvert i praktiske omsorgsoppgaver sammenlignet med fedre i begge heterofile gruppene.

Samtlige barn i lesbiske familier inkluderte både biologisk mor og sosial mor som familiemedlemmer, og alle rapporterte ikke å ha en far. Barnas følelser for sosial mor i lesbiske familier skilte seg ikke av betydning fra barnas følelser for fedre i de heterofile familiene. I alle gruppene rettet imidlertid barna et større kvanta positive følelser for biologisk mor enn for sosiale mødre og fedre (Tasker & Golombok (1998)).

Den første representative studien basert på et stort nasjonalt utvalg kom i USA i 2004. I undersøkelsen sammenlignes ungdommer i aldersgruppen 12-18 år med lesbiske foreldre med ungdommer med heterofile foreldre. Hvilken familietype de hadde vokst opp i viste seg å være uten betydning for hvor godt ungdommene klarte seg på det personlige plan. Det var ingen forskjell mellom gruppene når det gjaldt selvtillit, ei heller depressive symptomer og angst. Det ble heller ikke funnet forskjeller på hvor godt ungdommene hadde tilpasset seg på skolen, uttrykt i hvilke karakterer de fikk, følelse av tilhørighet på skolen og atferd. I stedet ble det funnet at det var en tydelig sammenheng mellom ungdommenes fungering og kvaliteten på forholdet mellom ungdommene og deres foreldre. Ungdommer som hadde gode og nære relasjoner med sine foreldre klarte seg følgelig best på nevnte områder (Wainright m.fl. (2004)).

Lesbiske familier i Norge

NOVA-rapporten ”Levevilkår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn” (NOVA 1/99) viser at en av ti av deltakerne i undersøkelsen hadde egne barn. Undersøkelsen viste også det var en vesentlig forskjell mellom de ulike alderskategoriene. Langt flere av de som har passert 50 år hadde barn sammenlignet med de som var yngre. Resultatet er forklart med det faktum at hele 66 prosent av kvinnene og 79 prosent av mennene som hadde barn har vært gift. Med andre

ord, majoriteten av barn hadde blitt født innenfor rammene av heterofile samliv.

Samme undersøkelse viste at en ny tendens var på gang. To av fem unge og unge voksne lesbiske kvinner med barn oppga at barna ikke stammer fra tidligere heterofilt samliv. Dette bildet er i overensstemmelse med inntrykket fra min egen hovedfagsoppgave fra 2003, med tittelen: "Ungdommer med lesbiske mødre – hvordan tar de det?" Samtlige ungdommer jeg kom i kontakt med var født inn i en heterokontekst (Stiklestad (2003)). I det pågående doktorgradsprosjektet hvor jeg henvender meg til planlagte lesbiske familier, bekreftes tendensen. Hovedtyngden av barna jeg har lyktes komme i kontakt med, er enda i førskolealder.

Fordi lesbiske og homofile tilhører en skjult populasjon er det umulig å fastslå hvor mange barn som har lesbiske og homofile foreldre. Det innebærer også at det er umulig å si noe om forholdstallet mellom hvor mange barn som er født inn i en heterofil kontekst og hvor mange som er planlagt inn i lesbiske familier. En ting som imidlertid er sikkert er barn som vokser opp med lesbiske mødre er en realitet.

Empiri innhentet fra mitt doktorgradsprosjekt, samt forsiktige estimat fra Landforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH) sin "Homofile og barngruppe" kan tyde på at av barn født inn i planlagte lesbiske familier er det en fordeling på omlag 50/50 mellom hvem av barna som har en kjent far som de har kontakt med, og barn som er født ved hjelp av donor. I mangel på et behandlingstilbud i Norge har de norske lesbiske kvinnene som har brukt av donor i hovedsak benyttet seg av behandlingstilbudet på Storkklinikken i Danmark. Det betyr blant annet at donor er anonym, og at barnet aldri vil kunne finne ut om sitt biologiske opphav. Viktigheten av at barnet skal kjenne sitt biologiske opphav er et meget sentralt diskusjonstema for de lesbiske kvinnene i forkant av beslutningen om hvilken måte man skal få barn på – for ordens skyld, med kjent, aktiv far eller anonym donor.

Det biologiske prinsipp er et fundament innenfor barneretten. Prinsippet bygger på den grunnleggende forståelsen at barn helst skal vokse opp hos sine biologiske foreldre. I tillegg impliserer det oppfatningen av at det er av eksistensiell karakter for et barn å kjenne sitt biologiske opphav.

Dersom man mener at barns rett til å kjenne sitt biologiske opphav skal gjelde for alle barn, også for barn født av lesbiske kvinner som i dag får barn ved hjelp av anonym donor ved Storkklinikken, aktualiseres problemstillingen om å åpne opp for at lesbiske kvinner tilkjennes rett til assistert befruktning med kjent donor i Norge.

Et behandlingstilbud i Norge ville i sin tur gi åpning for fastsettelse av foreldreskap på en mer smidig måte enn hva dagens stebarnsadoptionsordning representerer. Den mest nærliggende måten å løse dette på er at lesbiske par behandles på lik linje med heterofile par med donorbarn i dette spørsmålet. Det innebærer at dersom det er utført assistert befruktning på mor, og ektefelle eller samboer har samtykket til behandlingen, blir han far ved dom. I Sverige fastsettes foreldreskap for lesbiske mødre på samme måte. Det innebærer at barna er sikret to juridiske foreldre allerede fra samtykket om behandling er gitt i forkant av befruktningen. Det er vanskelig å se argumenter som taler mot at barn med lesbiske mødre i Norge skal trygges juridisk på tilsvarende måte.

Et siste moment er at barn med lesbiske mødre unnfanget ved assistert befruktning allerede er en realitet i Norge i dag – barna er her allerede. En endring av bioteknologiloven som åpner for assistert befruktning for lesbiske kvinner vil derfor ikke representere en nyvinning, tvert i mot er det en tilpasning til allerede rådende praksis. Tilbud om assistert befruktning vil også bety slutten på en lovgivning som er bygd opp på premisset om en, ut i fra et vitenskapelig ståsted, ubegrunnet forskjellsbehandling på grunnlag av seksuell orientering. Det har i sin tur en viktig signaleffekt, nemlig det offentliges endelige aksept av barn med lesbiske mødre.

Referanseliste

Brewaeyns, A., Olbrechts, H., Devroey, P. & van Steirteghem, A.V. (1989). Counselling and selection of homosexual couples in fertility treatment, *Human Reproduction*, 4 pp. 850-853.

Brewaeyns, A., Ponjaert-Kristoffersen, I., van Steirteghem, A.C. & De Vroey, P. (1993). Children from anonymous donors: an inquiry into heterosexual and homosexual parents attitudes. *Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynaecology*, 14, 23-35.

- Brewaeys, A., Ponjaert, I., Van Hall, E.V. & Golombok, S. (1997). Donor insemination: child development and family function in lesbian mother families, *Human Reproduction*, 12, pp. 1349-1359.
- Brewaeys, A. (2001). Review: parent-child relationships and child development in donor insemination families. *Human Reproduction Update*, 7(1), 38-46.
- Chan, R.W., Raboy, B., & Patterson, C.J., (1998). Psychosocial adjustment among children conceived via donor insemination by lesbian and heterosexual mothers. *Child Development*, 69 (2), 443-457 .
- Cook, R., Golombok, S., Bish, A. & Murray, C. (1995). Disclosure of donor insemination: parental attitudes. *American Journal of Orthopsychiatry*, 65 ((4), 549-559.
- De Bruyn, K., De Graaff, I., Brewaeys, A. & Helmerhorst, F. (1996). Knowing the unknown: DI couples choices for anonymous/identifiable donors (abstract). *Humna reproduction*, 11, 53-54.
- Flaks D. K., Ficher, I., Masterpasqua, F., Joseph, G. (1995). Lesbians choosing motherhood: A comperative study of lesbian and heterosexual parents and their children. *Developmental Psychology*, 31 (1), 105-114.
- Golombok, S., Spencer A. & Rutter, M. (1983). Children in lesbian and single parent households: Psykosexual and psychiatric appraisal, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 24, pp. 551-572.
- Golombok, S. & Tasker, F. (1994). Children in lesbian and gay families: theories and evidence, *Annual Review of Sex Research*, 5, pp. 73-100.
- Golombok, S. & Tasker F. (1996). Do parents influence the sexual orientation of their children? Findings from a longitudinal study of lesbian families, *Development Psychology*, 32, pp. 3-11.
- Golombok, S., MacCallum, F., Goodman, E. & Rutter, M. (2002). Families with children conceived by donor insemination: A follow-up at age12. *Child development*, 73 (3), 952-968.
- Green, R. (1978). Sexual identity of 37 children raised by homosexual or transsexual parents. *American Journal of Psychiatry*, 135 (6), 692-697.
- Green, R., Mandel, J.B, Hotvedt, M.E.Gray, J., Smith, L, (1986). Lesbian mothers and their children: A comparison with solo parent heterosexual mothers and their children. *Archives of Sexual Behavior*, 15 (2), 167-184.
- Jacob, M.C., Klock, S.C. & Maier, D. (1999). Lesbian couples as therapeutic donor insemination recipients: do they differ from other patients? *Psychosomatic Obstetrics and gynaecology*, 20 (4), 203-215.
- Kirkpatrick M., Smith C. & Roy R. (1981). Lesbian mothers and their children: A comparative survey, *American Journal of Orthopsychiatry*, 51, pp. 545-551.
- Lewin (1981) i Brewaeys, A., m.fl. (1989).
- Mandel & Hotvedt (1980) i Brewaeys, A., m.fl. (1989).
- Mooney, Somers, J. Golombok, S. (2000). LEADING COMMENT, *Children of lesbian mothers: from the 1970s to the Millennium. Sexual and Relationship, Therapy*, Vol.15, No.2, 2000).
- Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA). Rapport 1/1999. Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn.
- Patterson, C. J. (1994). Children of the lesbian baby boom: behavioural adjustment, self-consepts, and sex-role identity, in: B. GREENE & HEREK (Eds) *Comtemporary Perspectives on Lesbian and Gay Psychology: Theory, Research and Application*, pp. 156-175 (Beverly Hills, CA, Sage).
- Steckel, A. (1985). Seperation-individuation in children of lesbian and heterosexual couples. Unpublished doctoral dissertation, Wright Institute graduate School, Berkley, CA.
- Steckel, A. (1987). Psychosocial development of children of lesbian mothers, in: F.W. BOZETT (Ed) *Gay and lesbian Parents*, pp. 75-85, (New York, Praeger).
- Stevens, M., Perry, B., Burston, A., Golombok, S., & Golding, J. (2003) *Journal of Reproductive & Infant Psychology*, Nov 2003, Vol. 21 Issue 4, p. 347-362.

Stiklestad, S. S. (2003). Ungdommer med lesbiske foreldre – hvordan tar de det? Hovedfagsoppgave i sosialt arbeid, NTNU.

Stiklestad, S.S. pågående prosjekt. Doktorgradsprosjektet "Barn i planlagte lesbiske familier", Institutt for sosialt arbeid, NTNU.

Tasker F. & Golombok, S. (1997) *Growing Up in Lesbian Family* (New York, Guilford).

Tasker F. & Golombok, S. (1998). The Role of Co-Mothers in Planned Lesbian-Led Families. *Journal of*

Lesbian Studies. Vol. 2 (4), pp. 49-68.

Wainright, J. L., Russell, S.T., Patterson, Charlotte J. (2004). Psychosocial Adjustment, School Outcomes, and Romantic Relationships of Adolescents With Same-Sex Parents. *Child Development*, Nov/Dec 2004, Vol. 75 (6) pp. 1886-1898.

Wendland, C.L., Burn, F. & Hill, C. (1996). Donor insemination: a comparison of lesbian couples, heterosexual couples and single women. *Fertility and sterility*, 65 (4), 764-770.

Enemorsfamilien – Å oppdra sitt barn i skyggen av idealet om kjernefamilien

Elisabeth Skuggevik
Master i kulturvitenskap

Innledning

I dette innlegget vil jeg fokusere på enemorsfamilien, og hvordan de ser sin familie mot idealet om kjernefamilien.

Bioteknologinemnda vil med dette møtet ta opp sæddonasjon til lesbiske og enslige på bakgrunn av at ekteskapsloven vurderes endret slik at lesbiske og homofile får samme rettigheter som heterofile. Det er altså snakk om å endre § 2-2. Krav til samlivsform.

Ved å trekke inn enslige kvinner er det ikke lenger bare snakk om å forandre kravet om en heterofil parrelasjon, til en kjønnsnøytral parrelasjon som grunnlag for å stifte familie, men også snakk om å rokke ved synet på familie som noe basert på en parrelasjon, og derfor åpne for muligheten til å se enemorsfamilien som en fullverdig familie, og et mål i seg selv.

I forhold til enemødre, og i tilknytning til sæddonasjon til enslige, ønsker jeg å gå inn på to temaer og belyse dem nærmere. For det første vil jeg se på hva det vil si å falle utenfor den tradisjonelle familiekonstellasjonen, eller det som oftest bare går under benevnelsen familie, nemlig mor, far og barn under samme tak. Her vil jeg gå inn på hvordan de enemødrene jeg har intervjuet forholder seg til sin egen familie satt opp mot kjernefamilien (May 1998).

Det andre temaet vil omhandle det å presentere en ny partner inn i relasjonen mor-barn. Dette er i forhold til synet på enemorsfamilien som en livsfase (Fjær 2001: 22-23).

Jeg vil skille mellom dem som har ”blitt enemødre”, og dem som ”alltid har vært enemødre”.

Den første problemstillingen i innlegget vil være:

Hvordan forholder enemødre seg til sin egen familie som utilstrekkelig i forhold til bildet av kjernefamilien?

Den andre problemstillingen er:

Hva tenker enemødrene rundt det å få en ny partner i forhold til barnet og den nåværende familiekonstellasjonen?

Da jeg ble spurt om å holde innlegg var det ytret et ønske om

å vektlegge ”barnets perspektiv”. Barn blir født inn og sosialisert i den verden av forestillinger, moraler og verdier deres foreldre (sosiale eller biologiske) utgjør en del av. Uavhengig av om en tror behovet for kunnskap om genetisk arv og opphav er noe som er biologisk nedfelt i oss eller ikke, vil den verden, og de menneskene en omgir seg med, være med å forme på hvilken måte en forholder seg til og stiller spørsmål ved egen familie, biologisk arv, identitet og oppvekstvilkår. For mange barn i dag er kontakten ut over den nærmeste familien også stor blant annet via barnehage, skolefritidsordning (SFO) og skole. Kanskje er det mer produktivt i denne sammenhengen å se hvilke perspektiver og spørsmålsstillinger som er av betydning for dem i forhold biologisk arv og sosiale organiseringer av familie.

Å falle utenfor den tradisjonelle familiekonstellasjonen

De fleste lesbiske par vil komme til å søke om sæddonasjon innenfor rammen av en stabil parrelasjon, og barnet vil i de fleste tilfeller ansees som et felles kjærlighetsprosjekt på lik linje som hos heteroseksuelle par. En vil, som i den tradisjonelle familien, ha en familiekonstellasjon basert på to voksne og barn, der alle lever under samme tak. Familiekonstellasjonen kan sees som stabil – problematiseringen ligger her i forhold til at begge foreldrene er av samme kjønn.

Å være enslig sees av mange derimot ikke som noe stabilt, men heller som en fase. Det å være enslig blir til syvende og sist assosiert med en mangel i livet, eller et mål som ikke er nådd (Hellesund 2003, Kloster 2003:6, Bak 1997: 20-22). Behovet for å definere mor ytterli-

gere kommer relativt automatisk, så fort mor ikke bor med far. Det trer klarere frem etter hvert som jeg har jobbet med problemstillinger rundt enemødre, at det å være enemor egentlig ikke forteller oss så mye om mors relasjon til barnet. Det å bli definert som enemor forteller i hovedsak om enemorens manglende relasjon til en fast partner. Det å være enslig blir, på lik linje med det å være enslig mor, i dag ofte beskrevet som en livsfase (Fjær 2001: 22- 23). Enemorsfamilien blir i dag, slik jeg ser det, ofte forstått som en underveis-mot-mor-far-barn-familie. Enemorsfamilien er altså ikke et begrep som blir brukt i folks dagligtale når de omtaler familiekonstellasjonen mor-barn. Kjernefamilien er som symbolsk konstruksjon ladet med følelsesbilder som håp for fremtiden og ønsker om et godt liv. Disse oppleves som virkelige for mennesker, uten at de trenger å være identiske med egne familieliv. Slik kan kjernefamilien forstås som et eksempel på en symbolsk virkelighet som er dypt forankret i vår kultur (Haavind 2000: 118).

Stereotypier om enemødre

Alle enemødrene i studien var bevisste og forholdt seg til andres og egne stereotypier og fordommer når det kom til enemødre som gruppe (Skuggevik 2006: 72). Det er spesielt to kategorier som fremstår tydelig i synet på enemødre i dag: De ”stakkarslige enemødrene”, og de ”onde enemødrene”. Marianne Eidenberger (1998), som har skrevet boken ”Single – om sex, fordommer, penger og makt”, mener at det å være enslig/singel er blitt som et karaktertrekk som gir omverdenen helt bestemte forventninger til livsstil. Hun skisserer flere ulike typer roller som single/enslige kvinner fort blir satt inn i. Det interessante med boken er at hun i motsetning til andre som snakker om enslige eller single kvinner (Fjell 2003, Hellesund 2003), også tar med enemoren. Slik skisserer hun de to kategoriene med enslige mødre:

Den onde enslige mor: Har hatt mann og barn, men var for hard og krevende til å holde på mannen, så nå har hun bare barna. De forsømmer hun ved å gå på restaurant og jakte på menn. Fordi hun er skruppelløs og uten moral, så jakter hun på alle andres menn.

Den stakkars enslige mor: Bor alene med sine bleke, alltid snørrete unger i en fuktig kjellerleilighet eller i en krakelert moderne betongblokk. Lever hovedsakelig av offentlig stønad og beroligende piller. Det er synd på henne, men hun burde ta seg sammen. I stedet

er hun så desperat etter å bli forsørget at hun jakter på alle andres menn (Eidenberger 1998: 84-85).

Kategoriene av enslige mødre dreier seg i all hovedsak om mødrenes avvikende forhold til menn og, som en konsekvens, deres avvikende forholdet til barna og hjemmet. Kategoriene er selvfølgelig satt på spissen, og uttalt med en god porsjon ironi, men peker likevel på fordommer og holdninger til enemødre som er rådende i dag, og som stadig kom frem i intervjuene med enemødrene. De to kategoriene eksisterer ofte samtidig og overlapper hverandre, ofte ut fra hvilken relasjon de som definerer har til enemødre. Er det en enemor en kjenner sees situasjonen oftere som mer eller mindre uforskyldt, og enemoren plasseres i kategorien ”stakkarslig”. Snakker en om enemødre generelt, eller kvinner en ikke har et forhold til, er det lettere å plassere dem i kategorien ”onde”. Dette blir enemødre som menes å sette egne behov foran barnas, eller tenkes å plassere arbeid foran omsorg (Knoll 1995, Bak 1997). Det er vanskelig å si noe generelt om stereotypienes forhold til ”fakta”. I de fleste tilfeller er det likevel slik at stereotypiene fremhever og generaliserer de antatte aktuelle egenskapene ensidig og sterkt. Effekten av denne fordømmelsen av enemødre er tosidig. På den ene siden stempler den enemødre, på den andre er den med på å skape positive ideer om mødre i kjernefamilier (Eriksen og Selberg 2006: 108). Stereotypier kan også fungere som selvoppfyllende profetier. De stereotypiene en har om seg selv opptrer også som del av ens kulturelle selvbilde (Eriksen 1993: 314).

Enemødre

Hvordan forholder enemødrene seg til sin egen familie som utilstrekkelig i forhold til bildet av kjernefamilien?

Det er viktig å påpeke at barn av enemødre, er vidt forskjellige barn av vidt forskjellige kvinner. Det enemødrene har til felles er eneomsorgen for sine barn (Fjær m.fl. 2001, Stokke 2001, Syltevik 1996). Det er ikke slik at alle enemødre, fordi de er enemødre, nødvendigvis har et mer liberalt syn på hvilken familiekonstellasjon som er den mest optimale i henhold til barnets oppvekst. Flere av enemødrene jeg intervjuet opplevde at de ikke hadde et reelt valg i forhold til det å bli enemødre. Flere ser heller sin enemorsfamilie som den beste løsningen ut av en dårlig situasjon. Eller den beste ordningen ut fra de aktuelle forholdene. Dette er ikke på samme måten tilfelle med enslige kvinner

som har fått barn ved hjelp av sæddonasjon. Ved å få barn via sæddonasjon som enslig kvinne, vil en bevisst skape en familiekonstellasjon som bare består av mor og barn. En relasjon til biologisk "far" er av moren i utgangspunktet "valgt bort". I kontrast til enslige kvinner som ønsker sæddonasjon, hadde ingen av de kvinnene jeg intervjuet planlagt det å bli mor uten en fast partner, og slik på forhånd ikke hatt samme mulighet, eller interesse av å "tenke familie på nytt".

Fra mor til enemor

Omtrent halvparten av kvinnene jeg intervjuet har over lengre, eller kortere perioder levd sammen med barnefaren. Felles er det at de har opplevd en overgang fra å se seg selv, og bli sett på som del av en kjernefamilie, til å bli del av hva jeg har kalt en enemorsfamilie. Eller som de selv ser det; et team (enemoren og barnet), eller del av storfamilien (tilbake til morens foreldre). Felles for alle enemødrene er at begrepet familie ikke lenger brukes når de henviser til seg selv og barna (Skuggevik 2006: 58). Av de som har opplevd denne overgangen forteller flere om en ny opplevelse av større sårbarhet, og mindre selvtillitt i forhold til sin rolle som mor når de blir alene, og tenker i større grad enn tidligere på hvordan de fremstår som mødre. Noen forteller også om en følelse av å være "under observasjon". I mange tilfeller handler dette kanskje i like stor grad om enemødrenes egen følelse av å avvike fra familienormen, og hvilke fordommer de selv har eller hadde om enemødre før de kom i situasjonen selv (Skuggevik 2006: 60).

Foreldrerollen er blitt en komplisert oppgave, med en mengde regler knyttet til seg. På samme måte har det å opprettholde et tilfredsstillende parforhold blitt et stadig mer komplisert prosjekt i et samfunn der individualiseringen står så sterkt. Det oppstår ofte et dilemma i forhold til fordeling av energi mellom partner og barn (Beck og Beck-Gernsheim 1995: 134-136). I henhold til oppdragelse kan det å være enemor altså sees som en fordel for barnet, fordi energien i stor grad er konsentrert i relasjonen mor-barn. Som enemor kan man og legge opp rutiner uten å forholde seg til andre enn seg selv og barnet. At det er lettere å være konsekvent trekkes også frem som en fordel (Skuggevik 2006: 62-63). Spørsmålet blir hvorfor det ikke fokuseres mer på disse positive elementene for barn i enemorsfamilier?

Problemet ligger muligens i synet på selve enemors-

familien som en fase. Fremtiden sees som usikker, da spesielt i forhold til barna, fordi den underforstått blir sett på som noe som er underveis mot et parforhold (Bak 1997: 9). Er det noe som i dag blir trukket frem som viktig i henhold til barns oppvekst i vårt moderne samfunn, så er det stabilitet, klare grenser og trygghet. Problemet er at dette knyttes i så stor grad opp mot kjernefamilien og parforholdet til foreldrene.

Enemor fra starten

Flere av enemødrene jeg har intervjuet har opplevd det å gå gjennom et svangerskap mer eller mindre på egen hånd. Enemødre fra starten betyr nødvendigvis ikke her at enemødrene aldri var i et forhold med barnets biologiske far, men at de emosjonelt, og av ulike grunner, har oppfattet barnet som sitt eget prosjekt fra starten. Forventninger til det å få et barn går generelt mot det å få barn som et felles prosjekt mellom to partnere. Å få barn blir ofte knyttet til et behovet for slå røtter, gi livet mening og et håp om lykke. I følge Beck og Beck-Gernsheim plasseres dette i å få barn (Beck og Beck-Gernsheim 1995: 106-107). Mye kan tyde på at dette helst gjelder hvis en i utgangspunktet er i en parrelasjon. For etter hva flere av kvinnene påpeker, tenkes enemødre å være søkende etter det "noe", som tydelig henviser til en partner. Det er forholdet til partneren som skal gi den mentale eller emosjonelle roen i livssituasjon som mor. For eksempel er det forholdet til partner, og ikke først og fremst til barnet, som trekkes frem som utslagsgivende i forhold til opplevelsen av å ikke være alene.

Flere av kvinnene trekker derfor frem den første tiden (graviditeten og spedbarnsperioden), som en vanskelig tid som ikke korresponderte med de forventningene de hadde hatt om det å bli mor. Å gå gravid alene oppleves for disse enemødrene som en voldsom kontrast til alle par, der kvinnens graviditet fremstår som et felles kjærlighetsprosjekt (Beck og Beck-Gernsheim 1995: 134). Det finnes i utgangspunktet veldig få fortellinger om den lykkelige enslige gravide kvinnen. Fortellinger om det forelskede paret, oppslukt i sitt fremtidige kjærlighetsbarn, finnes det derimot ganske mange av. Også for mange av enemødrene jeg intervjuet var det sånn de synes det egentlig skulle være. I de fleste av dagens fødselsfortellinger beskrives fødselen som et heteroseksuelt parprosjekt, en felles prestasjon og opplevelse. På noen måter er fødselsfortellinger miniversjoner av den tradisjonelle fortellingen om kvinne som møter mann, de gjennomgår noen vanskeligheter, og lever

siden lykkelig i alle sine dager (Skog 2002: 119). I følge kulturviter Kirsti Mathiesen Hjemdahl (2003) blir man offentlig synlig, moralsk tilgjengelig og sårbar på en helt annen måte enn man har vært tidligere når man blir gravid. Å få barn utenfor den tradisjonelle familierrammen, gjør en slik sett ytterligere sårbar og utsatt for de samfunnsregler og forventninger som inntreffer når en trer inn i foreldrerollen. Mange påpekte at de følte de måtte være like gode som to, selv om de var en. Da jeg spurte en av kvinnene hvorfor hun alene måtte være "like god" som to foreldre for barnet, svarte hun med at hun ikke så enemorssituasjonen som optimal for barnet. Hun følte hun måtte kompensere med dobbel energi for å prøve å gi barnet den stabiliteten og roen, som hun knytter til at begge foreldrene bor sammen (Skuggevik 2006: 16). Enemorsens barn har aldri levd i en familiesituasjon der begge foreldrene lever under samme tak. En ser her tydelig på hvilken måte en abstrakt idé, nemlig idealt om kjernefamilien, setter malen for hvor vellykket hun opplever sin familiesituasjon for barnet.

Nye partnere... hva skjer med enemorsfamilien?

Hva tenker enemødrene rundt det å få en ny partner i forhold til barnet og den nåværende familiekonstellasjonen?

En av kvinnene eksemplifiserer synet på enemorsfamilien som en fase mot en ny familieenhet. Hun ønsker på den ene siden å etablere en familie med en ny mann, der alle lever fint sammen i samme hus. Problemet oppstår om både hun og barnefarens stifter familie på hver sin kant. Problemet blir, slik hun ser det, at barnet får en svakere tilhørighet enn de andre til hver familie. Hun definerer barnets tilhørighet som; "bare delmedlem, ikke helt medlem (...)" og legger til; "Jeg vil at barnet mitt skal høre til". Slik enemoren her oppfatter det, vil hun ha muligheten til å gå inn i en ny familie med fullt medlemskap, i alle fall hvis hun og den eventuelle nye partneren får barn sammen. Barnet fra tidligere vil derimot bli delmedlem av to familier, fordi begge foreldrene har etablert nye familier (Skuggevik 2006: 63-64). Samtidig som de fleste helst ser sin fremtid sammen med en partner, ser mange det likevel som svært problematisk og vanskelig i forhold til barna å forandre sin nåværende familiekonstellasjon. Det er likevel nesten ingen av de intervjuede som kunne se for seg en fremtid uten partner. Det er for alle viktig at den nye partneren skal være engasjert, samtidig som det er vanskelig å gi ham noen som helst bestem-

melsesrett over barnet. Å "plassere" en eventuell ny partner er også avhengig av barnets forhold til den biologiske faren. Det oppleves som vanskelig å plassere tre voksne, der alle skal ha et ansvar for barnet, inn i deres forståelse av en familie som i stor grad baseres på to menneskers parforhold. Ser en på disse enemødrene er det lite som tyder på en opposisjon mot den tradisjonelle forståelsen hva som utgjør en familie. Det er heller et spørsmål om å få seg og barnet så nært opp mot kjernefamilien som mulig, da ved hjelp av en partner. Hvordan disse enemødrene tenker en tilfredsstillende familie, viser i hvor stor grad de er villig til å tilpasse seg familienormen der kjernefamilien er ideal. Men det peker og på en tydelig mangel på positive bilder av alternative familiekonstellasjoner i dagen samfunn (Skuggevik 2006: 64- 65).

Oppsummering

Familien tenkes fortsatt som en emosjonelt selvfor-
sørget enhet med to voksne og barn, og tenkes fortsatt som en forholdsvis lukket institusjon (Bak 1997: 11, Giddens 1994: 30-36).

Forestillingen om kjernefamilien er utvilsomt så sterk at den gjør mor-far-barn-konstellasjonen til det vi betrakter som en familie (Lundgren 1999: 147). At barn blir ansett som så viktig for å kunne definere seg som en "riktig" familie, skjuler hvor viktig en "riktig" parrelasjon oppleves for muligheten til å kunne definere seg som en riktig eller hel familie. Barnets trygghet og stabilitet synes med andre ord i stor grad å bli plassert i kjærlighetsrelasjonen mellom foreldrene (biologiske eller sosiale). Kanskje er det på tide å legge barnas trygghet og stabilitet i relasjonen barna har til sine foreldre (skulle det være én eller fem), heller enn i kjærlighetsrelasjonen mellom foreldrene?

Litteratur

Bak, Maren, 1997: Enemor familien. Forlaget Sociologi og Forfatteren c/o Frydenlund Grafisk, København.

Beck, Ulrich og Beck-Gernsheim, Elisabeth, 1995: The normal chaos of love. Cambridge, UK. Polity Press.

Eriksen, Anne og Selberg, Torunn, 2006: Tradisjon og fortelling. En innføring i folkloristikk. Oslo, Pax Forlag A/S.

Eriksen, Thomas Hylland, 1993: Små Steder – Store Spørsmål. Innføring i sosialantropologi. Oslo, Univer-

sitetsforlaget A/S.

Eidenberger, Marianne, 1998: Single – om sex, fordommer, penger og makt. Oslo, Bladkompaniet A/S.

Fjær, Svanaug, Syltevik, Liv, Lien, Storetvedt Renate, 2001: Enslige forsørgere – holdninger og praksis etter reformen, mellomrapport fra evalueringen av reformen for enslige forsørgere, SEFOS notat 5.

Giddens, Anthony, 1994; Intimitetens forandring; seksualitet, kærlighet og erotik i det moderne samfund. København, Hans Reitzels Forlag.

Hellesund, Tone, 2003: Kapitler fra singellivets historie. Oslo, Universitetsforlaget AS.

Hjemdal, Kirsti Mathiesen, 2003; Tur- retur temapark. oppdragelse, opplevelse og kommers. Kristiansand, Høyskoleforlaget.

Kloster, Kari- Marie, 2003: Singelliv. I grenselandet mellom enslighet og parforhold. Hovedfag i kulturvitenskap. UiB.

Knoll, Thomas, 1995; Not a piece of cake. Ambivalence about Female-Headed families. Lund dissertation in sociologi 9. Lund university press.

Lundgren, Britta 1999: ” En ”riktig” familj” s. 147-149, fra Birgitta Maurling og Britta Lundgren m. f. (red.): Familj och kön. Etnologiska perspektiv. Lund, Studentlitteratur.

May, Vanessa, 1998: ”Två berättelser om ensamförsörjning: Forskarernas och den upplevda” s. 189-213, fra, Harriet Silius m. f. (Red.): I dialog med kvinnoliv. Finland, Institutet för kvinnoforskning, Åbo Akademi.

Skog, Susanne Nylund, 2002: Ambivalente lustar, gestaltningar av sexualitet i en barnmorskas berättelser. s. 98- 121, i; Gerholm, Lena (red.): Lust, lidelse och längtan, kulturelle perspektiv på sexualitet. Stockholm, Natur och Kultur.

Skuggevik, Elisabeth, 2006: Hvilke mødre? Enemødre. Et kulturanalytisk blick på enemødre og deres familiekonstellasjon. Mastergradsoppgave i Kulturvitenskap. UiB.

Stokke, Arnhild, 2001: Alenemødre mellom tradisjon og modernitet, en kvalitativ studie av alenemødres oppfattelse og praktisering av sitt foreldreskap, Hovedoppgave i sosiologi, Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU.

Syltevik, Liv, Johanne, 1996: Fra relasjonelt til individualisert alenemoderskap, en studie av alenemødre som mødre, lønnsarbeidere og klienter i velferdsstaten, avhandling for dr. polit graden, Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen.

Tidsskrift:

Fjell, Ingebjørg, Tove, 2003: På arvens fang, i den ubrutte linjens favntak? Om donorfamilier og adoptivfamilier og tetting av genetiske og biografiske hull. Tidsskrift for kulturforskning. Volum 2, nr. 2. s. 47-64.

Betydningen av å ha en mor og en far

Sigurd Skirbekk

Professor emeritus, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo

Har vi samfunnsvitenskapelige studier av betydning som kan danne grunnlag for et politisk valg om lesbiske og enslige bør innvilges sæddonasjon på lik linje med heterofile?

Dagens tema kan synes vanskelig av mer enn én grunn. Én ting er den relevante forskningen i feltet, og tolkningen av den. Det er når alt kommer til alt, neppe det vanskeligste. Det vanskeligste, i alle fall for politikere som har mange grupper å ta hensyn til, ligger nok mer på det ideologiske plan.

Mange har sterke følelser knyttet til dette temaet, som rimelig er. Det angår menneskets inngripen i naturen. Det angår familiens status i samfunnet og det angår familiens funksjon innenfor en sivilisasjon, og også denne sivilisasjonens tilpasning og konkurransevne. Og det angår rettigheter til minoriteter og spørsmål om hvor langt vi i en menneskerettighetstenkning bør trekke likestillingsperspektivet. Temaet kan også åpne for spørsmålsstillingen om menneskeverd i differensierte samfunn bør knyttes alt for tett opp til likhetstenkningen. Men framfor alt angår det oppvekstvilkår for kommende generasjoner av barn. Alt dette er emosjonelt ladet. Mange emosjoner inngår i ideologier med tilknytning til politiske programmer.

Tidligere kunne ideologier omtales som forskjønnede bilder av samfunnsforhold. Familien kunne framstilles ensidig i idylliske termer: Alle ble lykkelige bare de ble gift. Så enkelt er det naturligvis ikke. Samfunnsstrukturenes funksjoner korrelerer ikke alltid med individuell lykke.

I våre dager har dominerende ideologier tatt motsatt form. Nå kan det snakkes om framskritt og frigjøring som det samme som å tolerere flest mulig varianter av erotiske forbindelser. En tildekkende ideologi kan da gå ut på at samfunnet blir godt bare individene har mest mulig frihet i livsvalg. Sosiologisk sett er det også en naiv oppfatning.

En del ideologier er lette å avsløre. Da for eksempel enkelte feminister, slett ikke alle, på 1970-tallet kunne si at ”kvinner kan alt som menn kan og dessuten føde barn”, så trengtes det egentlig ikke mer enn en femten sekunders refleksjon over utsagnet for å forstå at

det er uholdbart. Andre utsagn trenger analyser for å finne ut om de er holdbare, eller om de mer er uttrykk for interessebestemt ønsketenkning.

Når en representant for Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH) uttaler i NRK at ”Vi har forskningsmaterieell som viser at gutter har det nøyaktig like bra sammen med to kvinner som sammen med en mann og en kvinne. Jenter har det derimot langt bedre sammen med to kvinner” (1), da er det grunn til å rette søkelyset mot forskning som kan ha betydning for vurderingen av et slikt utsagn. Det er det jeg skal gjøre i det følgende.

Ideologier kan ha sterk appell til mange uten nødvendigvis å ha forskningsmessig dekning. Forskning skal være basert på systematisk analyse av forskjellige mulige forklaringer i forhold til et bredt datagrunnlag, ikke bare av selektivt utvalgte eksempler. Et kjennetegn på vitenskapelig forskning er at den skal ha bestått en falsifikasjonstest: Den må ha stått seg mot en analyse av data som kunne ha motsagt konklusjonene.

Ikke bare et spørsmål om omsorg

Spørsmålet blir da hva slags forskning vi har om dette feltet: Er det slik at gutter som vokser opp med en eller to kvinner får det ”like bra” som gutter som vokser opp med en far og mor? Spørsmålet om det å ha det bra, kan ikke bare bedømmes ut fra spørsmål om omsorg eller omsorgssvikt. Et langt mer intrikat spørsmål er om gutter uten fedre utvikler en adekvat kjønnsidentitet, både for sin egen trygghets skyld og for sine disposisjoner til å kunne inngå i et forhold som

kan danne en stabil familie.

Den første observasjon vi her må gjøre er at foreliggende forskning ikke er så mye å bygge på når det gjelder å få pålitelige svar på dette spørsmålet. Mye av forskningen bærer preg av små og selvrekrutterte utvalg og et begrenset tidsperspektiv. Det siste kan henge sammen med at fenomenet barn vokst opp med lespiske par stort sett ikke ble registrert før på 1970-tallet. Dermed er det for tidlig å si noe sikkert om hvordan disse barna har utviklet en kjønnsidentitet som er adekvat for stabil familiedannelse. En kanadisk "dom" over 49 forskningsrapporter, som det ofte refereres til, er da også hard (2).

Dermed blir vi avhengige av enten å la spørsmålet blir avgjort av ideologisk sympati eller å søke etter forskning som indirekte kan si noe om det vi her spør om: Vi kan spørre om vi finner forskning som sier noe systematisk om utviklingen av kjønnsidentitet blant gutter som er vokst opp uten farskontakt, sammenliknet med gutter som er vokst opp med fedre. Dette blir ikke et spørsmål om vi kan finne konflikter i en gutts liv. Det er lett å hevde at det alltid vil kunne finnes konflikter når en gutt skal frigjøre seg fra en farsautoritet. Dette bør betraktes som normalt. Det er resultatet av en farsbinding og en farsløsrivelse vi bør spørre om: Er dette noe som med fordel burde unngås, eller er det tvert om noe som er viktig for utviklingen av en adekvat kjønnsidentitet?

Her finnes det mye relevant forskning, spesielt på amerikansk hold. Her finner vi for eksempel Golombok og Taskers studie fra 1995, som konkluderte med at av barn av lesbiske mødre definerte 8 prosent seg som homofile, mens 56 prosent viste åpenhet for seksuelle relasjoner med egen kjønn, mot 14 prosent i kontrollgruppen (3). Denne type forskning faller inn under en store gruppering som er kalt "Male Gender Disturbance". "Gender" er et amerikansk ord som brukes om den sosiale utviklingen av kjønn, til forskjell fra den biologisk gitte, som rett og slett kalles "sex".

Jeg legger ved referanser til atten titler på artikler fra amerikanske fagtidsskrifter, som hver på sin måte sier noe om "Male Gender Disturbance" (4). Som vanlig ved vitenskapelige forskning av denne type, har en del av tidsskriftartiklene vært utsatt for kritikk, som igjen har ført til kritikk av kritikeren. Litteraturen etterlater likevel et ganske solid underbygd inntrykk av at det

er sterke forbindelser mellom gutters relasjon til fedre og utviklingen av deres egen kjønnsidentitet, og at fraværet av en farsfigur ikke kompenseres av kvinnelig omsorg. Jeg kan ikke her begynne å referere til referansene i de enkelte artiklene, jeg overlater de bare som en relevant litteraturliste til Bioteknologinemnda. Dette er en type litteratur dere ikke godt kan overse.

Ikke-ønsket atferd

I tillegg til den forskningen som har tatt utgangspunkt i gutters utvikling, og fokusert på prosesser som kan lede til "Male Gender Disturbance", så finnes det også studier som har tatt utgangspunkt i registreringen av forskjellige typer av ikke-ønsket atferd, og hvor det har vært spurt om det er noen statistisk sammenheng mellom negative sosiale kjennetegn og kjennetegn ved subjekter i slike kategorier. Denne type studier, basert på amerikanske forhold, er ganske omfattende. Jeg kunne her vise til litteraturreferansen s. 99-120 på slutten av Elizabeth Herzog og Cecilia E. Sudias bok "Boys in Fatherless families". US Dept of Health and Welfare, Office of Child Development, Children's Office, Washington 1970.

Av konkrete statistiske funn kan jeg nevne.

- De som vokser opp uten fedre viser seg gjennomgående mer sårbare for helsemessige senskader av forskjellig slag (5).
- De som vokser opp uten fedre bruker mer alkohol og marihuana og begynner med misbruk på et tidligere alderstrinn (6).
- De som vokser opp uten fedre deltar gjennomgående i tidligere seksuell aktivitet enn andre (7).
- De som vokser opp uten fedre er oftere utsatt for seksuelt misbruk enn de som lever opp med sine naturlige foreldre (8).
- De som vokser opp uten fedre, oppviser ofte en "fars-hunger" som kan gi seg mange utslag. Blant gutter finner en her større aggresjon (9).
- De som vokser opp uten fedre, løper en større risiko for å havne i fengsel; 43 prosent av amerikanske fanger vokste opp i eneforelderfamilier, i tillegg til 14 prosent av fangene som ikke hadde vokst opp med noen av foreldrene (10).

- De som vokser opp uten fedre, har i USA større sjanser for å ende som drapsmenn; 72 prosent av mannlige amerikanske mordere later til å ha vokst opp uten normal familiekontakt med sine fedre. 60 prosent av amerikanske voldtektsmenn vokste opp på samme måte (11).

Opplistingen kunne forlenges. Men heller enn å gå lenger inn i avvikssosiologien, kan det være grunn til å stille to spørsmål: Er disse dataene pålitelige, i det minste i en amerikansk sammenheng? Og har vi noen adekvate teorier for slike sammenhenger, forklaringer som går utenom forstillinger om omsorgssvikt fra onde stemødre?

Når det gjelder det først av disse to spørsmålene, kunne det kanskje tenkes at de negative utslagene blant gutter uten fedre i USA hadde en hovedforklaring i dårligere økonomi eller i forhold knyttet til en svart minoritet. Men slike forsøk på å forklare sammenhengene som spuriøse (tilfeldige), er blitt tilbakevist av forskere som har gått nærmer inn i sammenhengen. Blant annet av David Eggebeen og Daniel Lichter som framhever at sammenhengene beror på familiemønsteret (12).

Teorier

Så kunne det spørres om sosiologene, som skulle være eksperter på relasjoner, har noen rimelige forklaringer på hvorfor utviklingen av en adekvat kjønnsidentitet blant gutter vanligvis er avhengig av en adekvat farsrelasjon. Det er her to teorier som bør framheves.

Den ene kunne kalles *teorien om rolleidentifikasjon*. En gutt vil normalt identifisere seg med sin far, og da ikke bare som en mann, som forventes å oppføre seg annerledes enn kvinner, menn vil tross alt de fleste gutter møte i mange sammenhenger utenfor familien, i barnhager, på skole og i fritidsmiljøer. Det som gjør farsidentifikasjonen så spesiell, er det partikulært emosjonelle, som kan være viktig i forming av gutters impuls kontroll. Dessuten er faren en mann som forholder seg på en helt spesiell måte til en helt spesiell kvinne. En gutt forholder seg ikke bare til faren som til en mann, men også til en rollestruktur preget av det sosiologer kaller affektive, diffuse og spesifikke relasjoner.

Den andre type av sosiologiske forklaring på hvorfor fedre ikke så lett lar seg erstatte, kan kalles *teorien om rolledifferensiering*. Gutter, formodentlig også

jenter, er avhengig av både å kunne forholde seg til en voksenperson som gir støtte for den en er, uten for mye krav om gjenytelse. I tillegg er en utvikling avhengig av ytelsesorienterte forventninger, av belønning for ytelse. Det gis både teorier og empiri som sier at disse to rollene ikke alltid lar seg forene i en og samme person i en familie. Det finnes nok samfunn der den instrumentelle rollen først og fremst innehas av morens bror, men teorien om det funksjonelle ved en rolledifferensiering mellom foreldre er ikke død av den grunn (13).

- Det kan her skytes inn at forsøkene på å redusere farsrollen til noe mødre kan fylle like godt, er ikke bare er forskningsmessig tvilsomme. De kan også ha en uheldig sosial signaleffekt, hvis det utlegges som at menn ikke behøver å anstrenge seg, kvinnene klarer seg like godt alene: *-der Vater hat sein Pflicht getan, der Vater kann gehen* (faren har gjort sin plikt, faren kan gå; red. anm.).

De nevnte typer av data kan peke i retning av nokså negative tolkninger av mye av den utviklingen som i seinere tid har vært framstilt enten som positiv frigjøring eller som en uunngåelig del av den historiske utvikling. Et spørsmål, som da pleier å komme opp, er hvordan vi kan forklare at en del av utviklingen i demokratiske stater kan ha tatt unormale former. Også om dette finnes det mye litteratur, ikke minst litteratur knyttet til endringer av familieformer. Dersom rolleteoriene skal sies å høre til mikrososiologien, kan denne litteraturen sies å tilhøre makrososiologien. Også her kan det være grunn til å trekke fram et utvalg av forskningsrelaterte bøker som over lengre tidsrom har pekt på utviklingstrekk på familiefrentens område må bedømmes som dysfunksjonelle (14).

Dagens europeere skal være forsiktige med å tro at de representerer et modernitetsmønster som resten av verden vil følge etter, bare de får litt tid på seg. Det finnes forskning som taler for at dagens kulturutvikling i vår del av verden ikke peker mot livsdyktige samfunn på sikt. Det kunne her vises til studier av meningsbærende moral sett i forhold til forskjellige former for asosialitet; det kunne vises til økologiske studier av et forbruksmønster som kloden ikke kan tåle på sikt. Og det kan vises til en sviktende europeisk egenreproduksjon, sett i forhold til andre folkegrupper. Av hundre barn som blir født inn i denne verden i dag, fødes 57 i Asia, 26 i Afrika, 9 i Latin-Amerika, 5 i Europa, 3 i

Nord-Amerika og 1 i Oseania, ifølge tall fra FN, gjengitt i den franske avisen Liberation.

Dette er noen av grunnene til at mange land ser etter andre modeller for modernitet enn den de finner i dagens liberale Europa (15).

Referanser og fotnoter

1. Uttalt av Guro Sibeko fra LLH i NRK Dagsnytt Atten onsdag 15.11.06.

2. Lerner, R. og Nagai, A.K. No basis; What the Studies Don't Tell Us About Same-Sex Parenting, Marriage Law Project, Washington, D.C. January 2001 <http://www.marriagewatch.org/publications/nobasis.pdf>

In this monograph they provide a detailed quantitative analysis of 49 empirical studies on same-sex parenting. Finding numerous flaws, Lerner and Nagai also conclude that the studies provide no basis for good science or good public policy.

Professor Nock is a professor of sociology at the University of Virginia. In his affidavit filed with the Ontario Superior Court in Halpern v. Attorney General, Professor Nock explains the principles of social science research methodology, and then critiques a series of studies which have dealt with the question of same-sex parenting. Based on his review of the studies, Professor Nock concludes "1) all of the articles I reviewed contained at least one fatal flaw of design or execution; and 2) not a single one of those studies was conducted according to general accepted standards of scientific research." (What the Studies Don't Tell Us About Same-Sex Parenting)

3. Fiona L. Tasker, Susan Golombok, Growing up in a lesbian family : effects on child development. New York : Guilford, 1997.

4. Litteratur om "Male Gender Disturbance":

-American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fourth Edition. Washington, D.C.: A.P.A., 1994, pages 532-538.

-Bentler, P.M., Rekers, G.A. & Rosen, A.C. Congruence of childhood sex- role identity and behaviour disturbances. Child: Care, Health and Development, 1979, 5(4).
-Biller, H.B. Paternal Deprivation. Lexington, Mass: D.C. Heath, 1974.

-Green, R. Relationship between "feminine" and "masculine" behavior during boyhood and sexual orientation during manhood. In Z. Hoch & H.I. Lief (Eds.), Sexology: Sexual

Biology, Behavior, and Therapy. Amsterdam: Excerpta Medica, 1982.

-Borstein, Philip H. & Alan E. Kazdin (Eds.), Handbook of Clinical Behavior Therapy with Children. Dorsey Press, 1985."Gender identity problems." 658-699.

-Hetherington, E.M., Cox, M. & Cox, R. The development of children in motherheaded families. In D. Reiss & H.A. Hoffman, The American Family: Dying or Developing? New York: Plenum, 1979.

-Lamb, M.E. (Editor). The Role of the Father in Child Development. New York: Wiley, 1976.

-Maccoby, E.E. & Jacklin, C.N. The Psychology of Sex Differences. Stanford: Stanford University Press, 1974.

-Mead, S.L. & Rekers, G.A. The role of the father in normal psycho-sexual development. Psychological Reports, 1979, 45.

-Mead, S. & G. A. Rekers, G.A Early intervention for female sexual identity disturbance: Self-monitoring of play behavior. Journal of Abnormal Child Psychology, 1979, 7(4).

-Mischel, W. Sex-typing and socialization. In P.H. Mussen (Ed.), Carmichael's Manual of Child Psychology, Third Edition, Vol. 11. New York: Wiley, 1970,
-Piper and W. Grudem (Eds.), Recovering Biblical Manhood and Womanhood, Wheaton, IL: Crossway Books, 1991, "Psychological foundations for rearing masculine boys and feminine girls",s 292-311.

-Rekers, G.A. Pathological sex-role development in boys: Behavioral treatment and assessment. Ph.D. dissertation in psychology, University of California, Los Angeles. Ann Arbor, Michigan: University Microfilms, 1972. No. 7233.

- Rekers, G.A. Inadequate sex role differentiation in childhood: The family and gender identity disorders. Journal of Family and Culture. 2(3) 1986.

-Rekers, G.A. Fathers at home: Why the intact family is important to children and the Nation. Persuasion at Work. C.V. Mosby Publishing Company, 1986, 9(4):1-7.

-Rekers, G.A. Cross-sex Behavior. In Sheridan Phillips, Chapter 26, "Behavioral and Developmental Problems in Childhood" in R.A. Hoekelman, S. Blatman, S.B. Friedman, N.M. Nelson & and H.M. Seidel (Eds.), Principles of Pediatrics: Health Care of the Young, Second Edition. C.V. Mosby

Publishing Company, 1987, pages 719-721.

-Rosen, A. C., Rekers, G.A. & Brigham, S.L. Gender stereotypy in gender-dysphoric young boys. *Psychological Reports*, 1982, 51.

-Serbin, L.A. Sex-role socialization: A field in transition. In B.B. Lahey and A.E. Kazdin (Eds.), *Advances in Clinical Child Psychology*, Volume Three. New York: Plenum Publishing Corp., 1980.

-Zucker, K.J. Cross-gender-identified children. Chapter 4 in B.W. Steiner (Ed.), *Gender Dysphoria: Development, Research, Management*. New York: Plenum Publishing Corp., 1985.

5. Ronald J. Angel, Jacqueline L. Angel: Painful inheritance: health and the new generation of fatherless families. *Life course studies*. University of Wisconsin Press, Madison, Wis, 1993.

6. Deane Scott Berman, "Risk Factors Leading to Adolescent Substance Abuse," *Adolescence* 30 (1995): 201-206. Terry E. Duncan, Susan C. Duncan and Hyman Hops, "The Effects of Family Cohesiveness and Peer Encouragement on the Development of Adolescent Alcohol Use: A Cohort-Sequential Approach to the Analysis of Longitudinal Data," *Journal of Studies on Alcohol* 55, 1994.

7. Carol W. Metzler, et al. "The Social Context for Risky Sexual Behavior Among Adolescents," *Journal of Behavioral Medicine* 17, 1994.

8. Beverly Gomes-Schwartz, Jonathan Horowitz, and Albert P. Cardarelli, "Child Sexual Abuse Victims and Their Treatment," U.S. Department of Justice, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.

9. Alfred A. Messer, "Boys' Father Hunger: The Missing Father Syndrome," *Medical Aspects of Human Sexuality*, January 1989. N. Vaden-Kierman, N. Ialongo, J. Pearson, and S. Kellam, "Household Family Structure and Children's Aggressive Behavior: A Longitudinal Study of Urban Elementary School Children," *Journal of Abnormal Child Psychology* 23, no. 5 (1995). J.L. Sheline (et al.), "Risk Factors..," *American Journal of Public Health*, No. 84, 1994.

10. US Bureau of Justice Statistics, *Survey of State Prison Inmates*, 1991.

11. D. Cornell (et al.), *Behavioral Sciences and the Law*, 5.

1987. And N. Davidson, "Life Without Father," *Policy Review*, 1990.

12. David Eggebeen og Daniel Lichter: "Race, Family Structure and Changing Poverty Among American Children", *American Sociological Review* 6/91, s. 801-818.

13. Morris Zelditch jr., "Role Differentiation in Nuclear Family: A Comparative Study", s. 307-352 i T. Parsons og R. Bales: *Family, Socialization and Interaction Process*, N.Y, 1960.

14. Carle C. Zimmermanns studie *Family and Civilization*. New York, 1947.

-Elizabeth Herzog og Cecilia E. Sudia: *Boys in Fatherless families*. US Dept of Health and Welfare/ Child Development 1970. Biografi s. 99-120.

-Robert O. Blood, *Marriage*, 1978.

-Birgitte og Peter Bergers bok *The War over the Family*, 1983.

-David Popenoes *Disturbing the Nest. Family Change and Decline in Modern Societies*, 1988.

-John R. Snarey: *How fathers care for the next generation : a four-decade study*, 1993.

-Jacob Joshua Ross: *The Virtues of the Family*, 1994.

-David Blankenhorn: *Fatherless America*, 1995.

-Hua Cai, overs. Asti Hustvedt: *A society without fathers or husbands . the Na of China*, 2001.

-Glenn T. Stanton og Dr. Bill Maier: *Marriage On Trial. The Case Against Same-Sex Marriage and Parenting*, 2004.

-Ralf Fascher: *Der vakante Vater : Vatermangel in der Psychoanalyse und die vaterlose Gesellschaft : eine Untersuchung über die Thematisierung und strukturelle Bedeutung des Vaters in der Psychoanalyse unter Berücksichtigung gesellschaftlicher Verhältnisse*, 2004.

-Carlo Strenger: *The designed self : psychoanalysis and contemporary identities*, 2005.

15. Johann P. Arnason, S. N. Eisenstadt, and Björn Wittrock (ed): *Axial civilizations and world history*. Brill, Leiden. 2005.

Barna finnes allerede

Guro Sibeko

Nestleder, Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH)

For de av oss som har fått barn i lesbiske parforhold er ikke denne debatten akkurat ny, det er ikke første gangen vi snakker om disse tingene og diskuterer dem. Debattene er skuffende forutsigbare, og vi møter noen spørsmål som vi har møtt fryktelig mange ganger før. De kan som oftest deles i to kategorier: de vi har svart på omtrent like grundig som spørsmålet om hvorvidt jorda er rund og de det ikke er mulig å svare på. Likevel stilles de igjen og igjen.

”Skal homofile få barn?” er et spørsmål i den første kategorien. Når man går rundt og er høygravid og har bekkenløsning, er det innmari rart å høre andre diskutere om man skal ha barn. Ja, vi skal ha barn, stadig flere av oss skal ha barn. Vi er høygravide!

”Bør homofile ha barn?” er et spørsmål i den andre kategorien. Jeg mener, bør rødhårede eller svaksynte ha barn? Bør overvektige få barn? Bør kristenister, islamister eller sionister få barn, og hvem skal bestemme det? Spørsmålet lar seg ikke besvare.

”Er det en menneskerett å ha barn?” Da er vi tilbake til første kategori. Alle deltakerne i debatten er enige om at det ikke er en menneskerett å få barn. Mange av oss skjønner ikke hva dette spørsmålet har med saken å gjøre. For det kan da ikke være en større menneskerett for heterofile enn for homofile å få barn. Det var da barna det skulle handle om, og ikke foreldrenes seksuelle legning.

”Skal vi ta hensyn til barna eller de homofile? Hvem er det vi skal bry oss om her da?” Da er vi tilbake i kategori to. Det spørsmålet forutsetter nemlig at barna og de homofile har forskjellige interesser. Men verken barn eller voksne i en familie har godt av å bli diskriminert. Verken barn eller voksne i en familie har godt av å få familien sin stemplet som mindreverdige av myndighetene. Verken barn eller voksne i en familie er misfornøyde med at barna er født. Som oftest er alle i familien glade og fornøyde med det.

På samme måte så møter vi noen merkelige utsagn: Barn har rett til en mor og en far. Dette er kanskje det som i aller størst grad er hinsides enhver fornuft, for barnet mitt har ikke en mor og en far. Han har to mødre. Dersom man sier at man har rett til å ha det annerledes, så

må man jo mene at han har det dårligere enn andre barn. Dette til tross for at alle som kjenner ham og all forskning på det området sier noe annet. Da snakker vi om den forskningen som faktisk handler om barn i homofile familier, og ikke den som handler om barn som er vokst opp hos alenemødre i Harlem i USA. Vi har dessuten omfattende barnevernsrapporter, for vi må fortsatt adoptere våre egne barn. Så alle lesbiske familier i Norge har god dokumentasjon på at barna våre har det bra. Vi har hatt tre hjemmebesøk av barnevernet, og de har skrevet tjukke rapporter om oss. Til tross for at alle disse tingene sier at barna våre har det bra, så må man mene at det har de ikke, for de har ikke en mor og en far, og det har de rett til. I så fall så må man faktisk gå inn for omsorgsovertakelse av alle de, anslått til 20 000, barna som i dag vokser opp i homofile familier, eller med homofile foreldre.

Hvem er det som har rett til å bestemme hva andre skal ha rett til? Barna som er vokst opp i homofile familier, som min sønn, føler at de har det fint. Min sønn elsker foreldrene sine og vil ikke ha det annerledes. Han synes skikkelig synd på de stakkars barna i barnehagen som bare har én mamma, stakkars dem. Hvem er det som har rett til å si at hans følelser og hans opplevelser og hans eget liv er ”galt”?

Jeg skulle ønske at vi kunne komme litt videre, og diskutere de spørsmålene som det faktisk går an å svare på, men som ingen har svart klart på og som det ikke er noen konsensus om. For eksempel hvilke konsekvenser får det for de barna som jo faktisk finnes, som jo blir født, som er på vei inni våre gravide mager?

Hvilke konsekvenser får det for dem om de skulle være unnfanget i Norge, i stedet for i utlandet sånn som de er i dag? Er det bra for barna å få de samme rammene rundt sin tilblivelse, som andre donorbarn og IVF-barn (prøverørsbarn) i Norge.

Er det best for barn av lesbiske å bli til ved behandling med de samme etiske retningslinjene som her hjemme, eller er det best for dem å bli til i andre land som har andre etikkregler? Er det best for dem å få vite donors identitet, eller er det best for dem å være et resultat av anonym donasjon slik tilfellet er i Danmark, for eksempel? Er det best for dem at familien må reise bort på få timers varsel når mor har eggøsning, og betale dyrt for behandlingen, hvis de skal få søsken? Eller er det best for dem at de har de samme mulighetene som andre norske barn til å få søsken? Er det best for dem å få vite at det er sånn at når mødre reiser til Danmark må de bo hos besta en helg i måneden i et halvt år, fordi staten ikke synes at deres familie er like bra som familier med mor og far?

Og hvem er det som skal ha bevisbyrden når staten skal diskriminere? Er det staten som skal bevise at diskrimineringen er rasjonell og nødvendig, eller er det sånn at den gruppen som man kan velge å diskriminere skal bevise at den ikke er det? I dag begrunnes denne diskrimineringen med at de mest konservative kreftene

i samfunnet vårt ikke føler seg 100 prosent sikre på at det er like bra å vokse opp i homofile familier, som i heterofile. Men det er mye sterkere krefter enn det i samfunnet vårt, som mener at det ikke er bra for barn å vokse opp i innvandrerfamilier. Skal innvandrere også måtte bevise at de er like gode foreldre som hvite nordmenn? Hvis vi skal begynne med det, hvor lenge skal Hvit Valgallianse få lov til å bruke talestolen til å si at det tror ikke de på, for de vet at alle barn har rett til å vokse opp i hvite norske hjem.

Ikke minst, hva slags samfunn vil vi egentlig ha? Vil vi ha et samfunn hvor religioner dikterer politikken, eller vil vi ha et samfunn hvor politiske avgjørelser taes på rasjonelt grunnlag?! Vil vi ha et samfunn hvor menneskene sorteres i grupper, som blir til ved å ha ulik verdi og ha ulike rettigheter, eller et samfunn hvor alle mennesker behandles først og fremst som mennesker? Og ikke minst, hva med alle de barna som ikke blir født? De som har foreldre som ikke orker tanken på nok en runde til Finland, eller nok en tur med Sjöförelsen til København når eggøsningstesten slår til, nå som de har ett barn allerede? Skal barnet være med, eller skal det være hos besta, eller skal mage-mammaen dra alene? Hva er det som er alternativet for de ungene? Er det å ha en mor og en far, eller er det å ikke bli født? Hva tror dere er best for de barna?

Vi må innta en føre-var-holdning

Øyvind Benstad

Prosjektleder, MorFarBarn.no/ekteskapet.no

MorFarBarn.no er navnet på en arbeidsgruppe som startet opp for ca. to år siden. Målet er å bidra med alternative synspunkter og argumenter i diskusjonen omkring kjønnsnøytral ekteskapslov i Norge. Vi driver et nettsted der vi har lagt ut en rekke artikler, og også et blad som vi har distribuert i over 200 000 eksemplarer. I bladet presenterer vi en god del argumenter og kunnskap, deriblant stoff om adopsjon for homofile og lesbiske, og om kunstig befruktning.

Jeg er ingen profesjonell på temaet vi behandler i dag. Jeg har ingen utdannelse innen psykologi eller sosiologi, men regner meg som en aktiv og engasjert samfunnsdeltaker og debattant. De siste årene har jeg fulgt godt med i forskning og debatt rundt familie- og samlivstematikk.

Jeg vil starte min presentasjon med det som var tema for det første innlegget, nemlig forskningssituasjonen. Sigrun Saur Stiklestad ga et positivt og optimistisk bilde av forskningssituasjonen på dette temaet. Det er ikke så rart, for hun er, akkurat som meg, preget av den ideologien og den bakgrunnen hun kommer fra. Sigrun Saur Stiklestad er en sympatisk homoaktivist, som har vært leder for LLH (Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring) i Trøndelag. Hun kjemper for sin sak, og det er flott. Det gjør jeg også, på motsatt side i debatten. Når det gjelder forskningen, vil jeg nevne en del momenter som det er viktig å være klar over.

Svakheter i forskningen omkring barn av lesbiske mødre

1) De fleste studier er gjort med noen få titalls deltakere. Når man snakker om den internasjonale forskningen, er det veldig små studier det dreier seg om. De har derfor svært liten statistisk signifikans eller tyngde. Det er uholdbart å trekke allmenngyldige konklusjoner av studiene, som det for eksempel gjøres av Saur Stiklestads hovedoppgave. Hun intervjuet ni barn, men i media trakk man vidtrekkende konklusjoner med overskrifter som: "Barn av lesbiske blir ikke mobbet". Hvordan kan man trekke allmenne konklusjoner av intervjuer med ni barn?

2) Det finnes nesten ingen lengdestudier over flere år. Vi vet minimalt om langtidsvirkningen av å vokse opp i et likekjønnet parforhold.

3) Nesten alle studiene består av selvrekrutterende deltakere, som er blitt vervet i aktive homofile miljøer.

Deltakerne er på ingen måte representative.

4) De studiene som har en kontrollgruppe, gjør som oftest sammenligninger med barn av enslige heterofile mødre, ikke med barn som bor med far og mor. Studiene sammenlikner altså ikke med den optimale mor-far-barn-situasjonen, men med enslige heterofile mødre.

5) Mange av barna i studiene med lesbisk mor kjenner sin far og har kontakt med ham, siden barna er født inn i et tidligere heteroseksuelt forhold. Barna er altså i en helt annen situasjon enn barn som er et resultat av kunstig befruktning eller av utenlandsadopsjon hvor barnefaren ikke er kjent.

6) Det finnes svært lite forskning på barn som er blitt adoptert av likekjønnede par – der ingen av de voksne er biologiske foreldre. Det finnes også lite forskning på barn i likekjønnede forhold der biologisk far er ukjent for barnet.

7) En stor del av studiene om barn av lesbiske mødre er gjennomført av personer som selv er homofile eller som sympatiserer med den homopolitiske agendaen. Få studier er gjort av team med ulikt ståsted og overbevisning. På et så ideologisk ladet temaområde som homoseksuell atferd, gir dette faktum grunn til stor forsiktighet i konklusjonene (vinkling, utvalg, spørsmål, presentasjon av funnene, osv. vil alltid bli farget av forskerens ideologiske ståsted).

8) Da forslaget om homofil adopsjon var ute til høring

i Sverige i 2001, gikk samtlige svenske adopsjonsforeninger, Barneombudet, Redd Barna, Sosialstyrelsen, det statlige adopsjonskontoret NIA og en rekke fagfolk imot homofil adopsjon. En viktig grunn var at forskningen er preget av store svakheter. Det brydde imidlertid ikke politikerne seg om. Sverige har derfor innført homofil adopsjon og kunstig befruktning av lesbiske – dog uten å innføre kjønnsnøytral ekteskapslov.

9) En bredt sammensatt fransk kommisjon av 30 politikere og fagpersoner ble nedsatt i januar 2005 av presidenten i det franske Parlamentet. I januar 2006 publiserte de en 450-siders rapport: Kommisjonen fraråder både kjønnsnøytral ekteskapslov, homofil adopsjon, og kunstig befruktning av lesbiske. Hovedårsaken til dette er følgende to punkter:

a) Rapporten anlegger et konsekvent barneperspektiv og ikke et voksent ”rettighetsperspektiv” i sin argumentasjon.

b) Fordi forskningen er mangelfull og det finnes en mengde uavklarte spørsmål og usikre konsekvenser, anvender kommisjonen et føre-var-prinsipp. Vi kan ikke utsette barn for et sosialt eksperiment med staten som pådriver før vi er trygge på konsekvensene.

Et engelsk sammendrag og lenke til den fullstendige rapporten finnes på nettstedet MorFarBarn.no (1). Jeg overrekker herved en kopi av det engelske sammendraget til Bioteknologinemnda. Dere kan ta det med i deres videre arbeid med saken og se hvordan de har tenkt i Frankrike. Det er nemlig ikke entydig at alle europeiske land går foran Norge i dette spørsmålet. Nei, tvert i mot. Det er mange som har akkurat de samme betenkelighetene, som vi i Norge også har. På oversikten som ordstyrer presenterte i begynnelsen av dagens seminar, virket det som om Norge er det eneste nei-landet for kunstig befruktning i Europa. Men det som ble vist, var de seks til syv landene i verden som sier ja. Alle de andre europeiske landene sier nei sammen med oss. Vi er på ingen måter noen sinker i forhold til resten av Europa.

10) Konklusjon: Siden forskningen har store mangler, og barn i homofile parforhold er et nytt fenomen der vi har svært begrenset erfaringsmateriale, må vi la tvilen som fortsatt eksisterer, komme barna til gode. Det er ikke til barnas beste å vedta ny lovgivning på et så spinkelt grunnlag som vi i dag har.

Det eneste forsvarlige er etter min mening å følge føre-var-prinsippet – inntil vi vet mer.

Andre viktige momenter

I det følgende vil jeg kort presentere noen andre viktige momenter som angår debatten.

Mor-far-barn-relasjonen

- Det er barns soleklare rett og til barnas beste å ha både mor og far. Staten bør ikke bidra til å frata barn denne retten.

- Biologiske foreldre, juridiske ansvarspersoner og barnas omsorgspersoner bør som ideal være sammenfallende. Staten bør aldri aktivt bidra til å oppløse denne sammenhengen uten at det er sterke grunner for det ut i fra barnets perspektiv og behov.

- Det er ingen menneskerett å få barn – og enda mindre når det går på tvers av biologiske forutsetninger.

- Å redusere foreldre til ”omsorgspersoner” er overflattisk retorikk. Det handler om mye mer: om identitetsutvikling og genetisk arv, om mannlige og kvinnelige rollemodeller, om kjønns polaritet og samspill, om blodsband, røtter og tilhørighet, om barns rett til å kjenne sitt opphav, og om mye mer.

”Diskriminering”

Dette er et kjerneord, og favorittord, som jeg allerede har hørt flere ganger i dag. I homofiles og lesbiskes kamp for det de anser som sine rettigheter, er diskriminering et ord som blir veldig misbrukt.

- Enkjønnet og tokjønnet samliv er ikke – og vil aldri bli – identiske. Det er ikke diskriminerende å foreta en saklig og velbegrunnet forskjellsbehandling på grunn av ulike forutsetninger og utgangspunkt. Det skjer på alle samfunnsområder, for eksempel innen idrett (menn får ikke delta i kvinneidrett). Det skjer også på mange andre områder. Når det gjelder aldersgrenser, medlemskap, lønnsbetingelser, opptakskrav, plikter og rettigheter foregår det en saklig og velbegrunnet forskjellsbehandling.

- Det er diskriminering av barn om staten aktivt bidrar til å gi dem to foreldre av samme kjønn – og for all framtid fratar barna muligheten til å kjenne sin

far. Det er ikke i samsvar med Barnekonvensjonens understrekning av ”barnets beste”.

- Hvis det er ”diskriminerende” at lesbiske ikke får kunstig befruktning, er det like ”diskriminerende” at homofile menn ikke får statens hjelp til å skaffe seg barn. Blir neste kampsak at staten skal betale surrogatmødre for homofile menn?

Skeive dager 2003 – en rusundersøkelse

I NOVA-rapport 3/05 av Bera Ulstein Moseng deltok 1100 lesbiske og homofile i undersøkelsen. Tallene nedenfor står referert på side 36 i rapporten.

Beruset 4-6 ganger per måned eller oftere, siste år:

Ung – 24 år	Voksne 35 – 49 år
Lesbiske kvinner 47 %	Lesbiske kvinner 19 %
Kvinner generelt 8 %	Kvinner generelt 1 %
Unge voksne 25 – 34 år	Godt voksne 50 – 59 år
Lesbiske kvinner 25 %	Lesbiske 39 %
Kvinner generelt 2 %	Kvinner generelt 1 %

Kommentarer av prosjektlederen Bera Ulstein Moseng på side 37 i NOVA-rapporten 3/05:

”Blant unge voksne og voksne kvinner er andelen [lesbiske] som drikker seg beruset ofte, mer enn ti ganger større enn blant kvinnebefolkningen generelt.”

”I et psykisk og somatisk helseperspektiv må det sies å være foruroligende at lesbiske og homofile har drikkevaner som single gymnasiaster og studenter i en alder av 30, 40 og 50 år.”

Selv vil jeg gjerne stille noen politisk ukorrekte spørsmål i forbindelse med tallene ovenfor: Befinner homofile miljøer seg fortsatt i en pubertal opprørsfase? Er det ansvarlig av staten å lage særlover for at lesbiske fra disse miljøene skal få realisert sine drømmer om barn? Vil det ikke være god barnepolitikk å vente noen år for å se hvordan de homofile og lesbiske miljøene utvikler seg?

Litt info og noen ubesvarte spørsmål

- Svensk undersøkelse: Registrerte partnerskap med lesbiske oppløses tre ganger så ofte som ekteskap, også når det er barn inne i bildet.
- Det finnes i dag 1275 registrerte partnerskap i Norge, det vil si ca. 5 prosent av homofile og lesbiske. Rundt 95 prosent har ikke ønsket å inngå et juridisk forpliktende partnerskap.
- Er det bare lesbiske i registrert partnerskap som skal ha rett til kunstig befruktning? Eller skal lesbiske kjærestepar generelt ha denne retten?
- Skal også single lesbiske få rett til kunstig befruktning?
- Ønsker man å skille mellom kunstig befruktning for single heterofile kvinner og for single lesbiske? Eller vil det være diskriminering?
- Hvis lesbiske får rett til kunstig befruktning, bør da samfunnet også legge til rette for at homofile menn kan få barn? Hvorfor? Hvorfor ikke?

Tre folkelige spørsmål

- Hvorfor er det viktig og riktig med kjønnskvotering blant lærerne i skoler og barnehager, mens man i familien mener at det ikke spiller noen rolle for barna om de har foreldre av samme kjønn?
- Er det ikke en grov undervurdering av mors betydning å påstå at hun like godt kan erstattes med en mann? Eller å hevde at far like godt kan erstattes med en kvinne?
- Mener man i fullt alvor at det er uten betydning for ei jente å vokse opp med to menn? Eller for en gutt å vokse opp med to kvinner?

Referanse

1) Parliamentary Report on the Family and the Rights of Children. Paris, Thursday, January 26, 2006. National Assembly.

http://www.lifesite.net/ldn/2006_docs/Franceproposals.pdf

Forhåndsannmeldte innlegg

Øystein Magnus

Fertilitetssenteret, Aleris Sykehus

Jeg har 20 års erfaring som fertilitetslege og behandling med assistert befruktning. Jeg har tidligere hatt ansvar for inseminasjonsprogrammet på Kvinneklinikken på Rikshospitalet, så jeg har god kjennskap og erfaring med kunstig inseminasjon. Jeg savner et skille mellom de barna som er født, og som selvfølgelig skal ha fulle rettigheter uansett hvordan de har kommet til verden, og de som enda ikke er født. Her har vi nemlig mulighet til å bestemme før et barn unnfanges. Hvilke betingelser ønsker samfunnet at et barn skal vokse opp under?

Skal vi i lovs form og rettighets form si at fedre ikke betyr noen ting? Det berører meg som mann at jeg er en underordnet kategori. Det handler ikke om å diskriminere barn som allerede er født, men vi skal faktisk velge før de blir unnfanget. Jeg vil motsette meg dette, jeg føler at det er helt galt. Jeg føler at en av de viktigste forutsetningene i mitt liv er å kjenne min far og min mor. Jeg har barn selv, og er enig med Benestad.

Hvordan folk får barn på naturlig måte skal ikke samfunnet ikke blande seg opp i. Men jeg mener at samfunnet heller ikke skal stille opp med tilbud om inseminasjon for friske fertile kvinner som velger bort en far for sitt barn. I FNs barnekonvensjon understrekes det at et barn har rett til far og mor.

Tobias Brennvik

Miljøpartiet De Grønne

Jeg er med i landstyret til Miljøpartiet De Grønne. Jeg er her for å presentere vårt syn og mitt eget angående sæddonasjon til lesbiske og enslige.

Vi mener at alle skal ha de samme rettighetene uavhengig av kjønn, legning og familieform. Det synes for meg merkelig at vi må ha en debatt om dette med tanke på at hvem som helst kan lage barn uten noe som helst krav til evne til å ha barn. Det burde være en selvfølge at lesbiske og enslige har de samme kvalifikasjonene som de andre foreldrene. Det er ikke nok å ha de respektive ulike kjønnsorganene for å kunne være en god forelder, det finnes utallige eksempler på dårlige foreldre av ulikt kjønn. Miljøpartiet De Grønne mener at det er på tide å slutte å forskjellsbehandle samlivsformer i samfunnet, det bidrar til å stigmatisere enslige og lesbiske par med barn og skaper en underklasse av individer. Dette vanskeliggjør livene til enslige foreldre, som ikke føler seg kapable til oppgaven. Vi burde oppfordre til å adoptere, for det er mange barn som trenger et hjem i resten av verden.

Jeg setter pris på at Bioteknologinemnda ønsker å legge til rette for en debatt rundt dette temaet. Jeg selv er her for å lære, men jeg har også noen synspunkter på vegne av Norges Kristelige Legeforening, som vi gjerne vil legge frem.

For ordens skyld – Norges Kristelige Legeforening er en organisasjon med noe over 800 leger og medisinstudenter som ønsker å tjene helsevesenet og det norske samfunnet.

1. Det er bra at spørsmålene rundt hvem som skal få tilbud om å bli vurdert for sæddonor blir drøftet. Vi har stor forståelse og respekt for de lesbiske par og enslige kvinner som føler dagens lovverk rammer dem urettferdig.

2. NKLF har ikke behandlet dette spørsmålet spesielt, men har noen overordnede tanker rundt reproduksjonsmedisin og etikk som vi gjerne vil målbære:

- NKLF anerkjenner individets sterke ønske og behov for å bli forelder. Denne lengselen vil aldri kunne jamføres med å ha en rettighet til samfunnets hjelp til å få barn. Barn skal ikke vær et middel for å møte voksnes behov, det vil raskt føre galt av sted. Vi tror på en etikk som tar vare på de svakeste i relasjoner der det kan finnes motstridende interesser. I forholdet mellom foreldre og potensielle barn, må det være barnets beste som alltid har forkjørsrett.

- NKLF tenker det er en prinsipiell forskjell mellom samfunnets ansvar for å hjelpe allerede fødte barn til et best mulig liv, og det å ta et ansvar for at voksne mennesker skal få eget avkom. Det første bør være langt viktigere enn det siste. Vi synes det er et paradoks at lovgivningen legger lista langt høyere for adopsjon enn for inseminasjon eller IVF (prøverørsbefruktning) når det er så mange barn i verden som kunne fått en egen familie i stedet for et nedslitt barnehjem. Denne vektingen gjelder heterofile par så vel som gruppen vi snakker om i dag.

- I debatten rundt ensliges og lesbiske familiers rett til

sæddonasjon blir ofte omsorgsevne diskutert. Dette mener NKLF er en avsporing. De individuelle variasjonene lar seg ikke fange i studier og generaliseringer, selv om det kan være populasjonsbaserte forskjeller.

- Det er imidlertid andre kvaliteter ved en klassisk familiekonstellasjon som det bør være meningsfullt å diskutere. Vi mener det er mulig at familiestruktur kan påvirke den oppvoksende generasjon i forhold til seksuell legning og preferanser, sosial fungering og evne til å inngå varige familierelasjoner (som alle trolig mener er viktig for stabilitet i et samfunn over tid). Dette er viktig å få klarhet i før man åpner opp for like rettigheter. Vår vurdering av dagens forskning på området er at den ikke sier noen sikkert om konsekvensene. Vi etterlyser bedre designede og større studier med klarere hypoteser som kan falsifiseres.

- Å gi lesbiske og enslige rett til sæddonasjon er i utgangspunktet ingen stor sak for NKLF. Den utgjør imidlertid et trappetrinn på en større utvikling som kan gå i retning av full oppløsning av den klassiske familieenheten. Dette bekymrer NKLF. Når argumenter er gjort maktesløse i en liten endring, blir det vanskelig å bruke dem når det dukker opp større endringsforslag. NKLF vil oppfordre lovgivende myndigheter og Bioteknologinemnda til å forsøke å se de store linjene denne saken er en liten del av.

- Hvis styresmaktene våre ikke ønsker en slik helhetstenkning, må den også tørre å si at den tar sjansen på en oppvoksende generasjon med større grad av forvirring når det gjelder legning og samlivsformer. Vi tror ikke dette vil gagne det norske samfunnet.

Innspill til forskning

Robert Lerner og Althea Nagai, profesjonelle på kvantitativ analyse, gjorde i 2001 en gjennomgang av 49 kvantitative originalartikler på samkjønnet foreldreskap. Flere av disse er brukt som referansebakgrunn for lovforslag i andre land. Studiene var fra slutten av 1970 tallet og fram til årtusenskiftet med tyngdepunkt 1990-tallet. Deres konklusjon var nedslående: Alle studiene hadde minst en alvorlig metodologisk svakhet og de vurderte således at ingen sikre årsak-virkningsforhold kunne avdekkes gjennom studiene. De var altså verdiløse som grunnlag for allmenne konklusjoner.

Etiske aspekter

Berge Solberg

Bioteknologinemnda/NTNU

Forforståelse og nøytral forskning

Først et par ord om habilitet, forforståelse og eventuelle interesser som det har vært snakket så mye om. Jeg er her som medlem av Bioteknologinemnda, men jeg taler ikke på vegne av nemnda. Nemnda gir sin mening om denne saken i januar 2007. Til daglig underviser jeg i etikk og metode. Her er spørsmål om bias og forforståelse essensielle. At homofile forskere forsker på spørsmål knyttet til homofili, har blitt kritisert her i dag. Men en enkel psykologisk mekanisme, som ikke har vært kommentert, er at den forsker som alltid vil bli møtt offentlig med at man er "inhabil" eller har aksjer i saken, er kanskje den forskeren som vil anstrenge seg aller mest for å prøve å være uavhengig og objektiv. Han eller hun vet at han alltid vil bli møtt med en slags mistanke. "Prøven" som denne forskningen må bestå – enten det nå gjelder homofile som forsker på homofili, funksjonshemmede som forsker på funksjonshemming eller feminister som forsker på kjønnsroller – er vesentlig tøffere enn den "prøven" mange andre forskere må bestå. Det kan være verdt å reflektere over, slik at man ikke automatisk diskvalifiserer de som står nærmest feltet fra forskningen omkring dette.

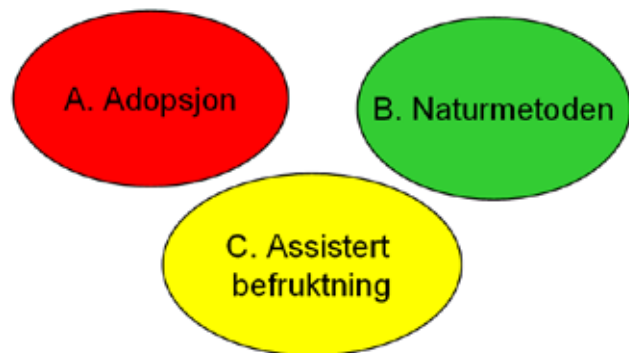
Hvorfor er assistert befruktning et vanskelig etisk felt?

I nemnda har vi jobbet mye med problemstillinger rundt assistert befruktning. Jeg skal prøve å rydde litt i tanker rundt assistert befruktning og relatere det til det som har blitt sagt her i dag. Det er en stor forskjell på adopsjonssituasjonen og unnfangelsessituasjonen. Det er mange ulike måter å begrunne det på, men uansett begrunnelse så er forskjellen klart uttrykt i lovverket vårt. Adopsjon reguleres mye strengere enn unnfangelsessituasjonen i fertilitetsklinikkene. En grunn til det er det at det er vanskelig å gi mening til tradisjonell moral i forhold til unnfangelsessituasjonen. Barnet eksisterer ikke, og hva er da pliktene vi har overfor et barn som ikke eksisterer? Hvis vi argumenterer med at det ikke er til barnets beste å bli til i lesbiske parforhold, for å bruke det som eksempel, er det da til barnets beste ikke å bli til? Problemstillingen fremstilt slik er absurd.

Det man selvfølgelig mener er at man vil sikre barn gode oppvekstvilkår og gode betingelser for en sunn

identitetsutvikling. Det offentlige har et ansvar så lenge man tilbyr teknologisk hjelp for å skape disse barna. Men siden ansvaret er vagt, ved at det ikke er et direkte ansvar overfor et eksisterende barn, så har de aller fleste land lagt terskelen lavt i assistert befruktning. Samfunnet forsikrer seg om at parene som vil ha assistert befruktning har et rimelig potensial for å fungere som familier.

Plasseringen av assistert befruktning i det moralske landskapet

Hvis man nå tenker på plasseringen av assistert befruktning i dette landskapet så har vi nå markert adopsjon med rødt (A), ut i fra at her har man lagt seg på en optimal grense: Man skal være helt sikre på at barnet vil få et veldig godt liv der det kommer. Dette gir mening ut fra at barnet har en vanskelig fortid, og nå kan få det bedre eller verre avhengig av hvilken familie som det havner inn i. Barnet kan også klandre adopsjonsmyndigheter og et samfunn for å ikke ha blitt plassert i den optimale familien da valget ble tatt. Det går ikke an når det gjelder assistert befruktning i samme grad, og det går slett ikke an med naturmetoden. Derfor er det grønt lys med naturmetoden (B). Riktignok er det tenkelig med kontroll, og samfunnet har en forhistorie hvor vi har forsøkt å kontrollere reproduksjonen. Men utfallet var katastrofalt, så det ser ut til at minst mulig kontroll sikrer mest mulig frigjøring og minst mulig undertrykkelse.

Assistert befruktning må plasseres et sted mellom naturmetoden og adopsjon, derfor velger vi gult lys (C) her. Til forskjell fra naturmetoden er det en tredjepart med i bildet. Denne tredjeparten kan også sies å være staten, eventuelt befrukteren. Det er teknologi som samfunnet stiller til veie, og vi kan ha meninger om hvilke fremtidige mennesker vi ønsker å skape og hvilke fremtidige mennesker vi ikke ønsker å skape. Til offentlige handlinger kan vi stille krav til en viss

form for "ansvarlighet", til samfunnsnytte, kostnadsaspekter, og så videre. Men å fremstille det som at det primært er et ansvar overfor barnet som blir til, er noe mis-visende. Når Bioteknologinemnda nå nettopp har diskutert retningslinjene for assistert befruktning i forhold til hvor streng man skal være, så er diskusjonstemaene vold, pedofili, rusmisbruk eller andre svært alvorlige faktorer som kan gi grunnlag for å avvise par som søker om assistert befruktning. I en familiebyggende tilnærming vil disse parene ha dårlige odds for å kunne realisere gode familieliv.

Relevante kunnskap om lesbiske par

Spørsmålet er da hvordan vi skal tenke om lesbiske par og enslige kvinner i dette landskapet.

Jeg har satt opp en tabell for å se hvordan ulike relevante vurderinger kan slå ut på et helt preliminært tankestadium.

Etisk relevante hensyn	Infertile heterofile par	Lesbiske par	Enslige
Motivasjon og refleksjon rundt barneønsket	Høyt	Svært høyt	Uklart
Sæddonasjon og åpenhet	Problem!	Eksemplarisk!	Uklart
Samfunnsressurser	Minoritet uten alternativer	Minoritet uten alternativer	Potensielt stor gruppe med alternativer
Potensiell familieidentitet	Far, mor, barn	Mor og mor og barn (+ mannlig rollemodell?) - "Låner fra den heterofile modellen"	Mor og barn (uten mannlig rollemodell?) - Låner fra hva?

For det første er det et faktum at barn i planlagte lesbiske familier er svært ønsket. I en studie fra tidskriftet Human Reproduction (18 (10), s. 2216-2224, 2003) hadde man undersøkt motivasjonen og refleksjonen rundt barneønsket i 100 lesbiske familier, hvor man også hadde en kontrollgruppe på 100 heterofile par. Det ble der konstatert en svært høy motivasjon og refleksjon rundt dette i lesbiske parforhold. Det er antakelig ikke noe overraskende sett på bakgrunn av at lesbiske bare kan få barn gjennom et svært aktivt valg, mens heterofile kan få barn nær sagt uten noe som helst barneønske. At barn er ønsket er en god start på livet.

Ved sæddonasjon kommer heterofile par relativt dårlig ut når det gjelder åpenhet. Dette problemet løses ikke med identifiserbare donorer – tvert i mot kan det vise seg å bli økende fordi foreldrene er redd for at barna

skal ta kontakt med donor og få en "ekstrafar" inn i familien. Med lesbiske par, vet vi at situasjonen er en helt annen. De faktiske forhold med to mødre avtvinger et svar i forhold til far. Vi vet at åpenhet praktiseres blant lesbiske, og vi vet også at det er flere her som foretrekker identifiserbare donorer enn blant heterofile.

Når det gjelder hensynet til samfunnsressurser, vet vi at infertile heterofile par er en økende gruppe, men allikevel en minoritet i samfunnet. Lesbiske par er også en minoritet i samfunnet. I forhold til en eventuell anklage om å legge beslag på begrensede samfunnsressurser, kan man argumentere med at lesbiske pars muligheter for en alternativ måte å stifte familie på er relativt dårlige. Det har sammenheng med at lesbiske par har dårlige odds i forhold til adopsjon. Negative vurderinger fra andre land vil her overstyre positive vurderinger fra vårt eget land.

Identitetsspørsmålet knyttet til det fremtidige barnet og til familien som enhet, er aktuelt fordi man her ikke står i et tradisjonelt mor-far-barn-forhold. All forskning tyder på at barn i lesbiske familier utvikler seg helt normalt og ikke avviker nevneverdig fra barn i heterofile familier. Ordlyden fra nettsidene til foreningen MorFarBarn.no er imidlertid at den lesbiske familien "låner" fra den heterofile modellen. Det synes å være en treffende beskrivelse. Men kan det brukes som kritikk? MorFarBarn.no mener dette er en trussel mot det bestående ekteskap. At "lånet" så å si uthuler den heterofile praksisen. Endringen for de få lesbiske, tapper ekteskapet og reproduksjonen for mening for de mange heterofile. Jeg må bare innrømme at jeg har problemer med å se "lånet" fra den heterofile modellen som problematisk. Jeg vet at det er omdiskutert innad i homofile miljøer om man ønsker å kopiere den heterofile modellen med den aksept av verdiene i ekteskap og familieliv som det innebærer. Men at heterofile "familie-tilhengere" ser det som trussel mot det bestående heterofile ekteskapet og familielivet at homofile banker på døren og vil inn, har jeg problemer med å se. Betydningen av tilstedeværelsen av menn og mannlige rollemodeller i slike familier, har for øvrig vært et veiledningstema ved assistert befruktning for lesbiske par i mange av de landene som har praktisert et slikt tilbud.

Det som er interessant i denne tabellen, er å få øye på at lesbiske par slett ikke kommer dårlig ut i forhold til de kriteriene jeg har satt opp. Derimot så kommer

planlagte enslige noe dårligere ut. Motivasjonen og refleksjonen rundt barnet planlagt i en enslig familie er uklar, og ikke minst er det verdt å reflektere over mulige ringvirkninger for helsevesenet. Dette er en potensielt stor gruppe: I ulike faser av livet er det mange som kommer til å være enslige. Men mange kommer ikke til å forbli enslige. Et tilbud om sæddonasjon til denne gruppen, kan derfor ha en betydelig endrende effekt på forståelsen av "singellivet". Ressursbruk blir her et stort tema. Samtidig er enheten med bare en forelder vesentlig mer sårbar enn enheten med to foreldre. Enslige er derfor en kategori som er langt mer utflytende og derfor også mer problematisk å skulle regulere inn i tilbudet om assistert befruktning.

Frankrike eller Sverige?

Helt til slutt vil jeg bare si at det er interessant at Frankrike, som Benestad fra foreningen Mor-Far-Barn nevnte, har gått i mot det å tilby assistert befruktning for lesbiske av hensyn til barnas beste. Men det er også verdt å huske på at de nordiske landene er veldig forskjellige fra fransk tenkemåte når det gjelder barneoppdragelse, når det gjelder skolepolitikk, pedagogikk så vel som i synet på svangerskapspermisjoner. Det er ikke sikkert at vi bør kikke til Frankrike i disse spørsmålene om barnets beste og gode familieliv. Det kan hende at det er vel så interessant å kikke til Sverige.

Asle Offerdal (Psykolog) – Jeg synes det er veldig interessant å se på hvem som har vært her og uttalt seg. Når vi ser på hvem som har en helt klar negativ holdning i forhold til dette, ser vi at det er voksne, eldre, heterofile, hvite menn. Det er historisk sett de som står i bresjen i forhold til undertrykkelse av andre grupper, særlig minoritetsgrupper. Jeg tenker det er en viktig faktor å være obs på i dag.

Det som provoserer meg mest i forhold til det som er sagt i dag er Sigurd Skirbekk og noen av de uttalelsene som han har kommet med. Nå snakket jeg med deg i pausen og du sier at dette er bare et lite utdrag av alt du har sagt, men like fullt så må du stå for det du faktisk uttaler deg om, og ikke minst når du er professor i sosiologi. Det jeg reagerer sterkt på, er det at du drar inn en kobling mellom amerikanske mordere og voldtektsforbrytere i forhold til dette med å vokse opp i et hjem uten en far. Du vet like godt som meg, og sikkert folk flest her i salen, at det handler om alvorlig dysfunksjonelle familier. Det har ingenting med om det er fravær av en far eller ikke å gjøre. En annen ting som du er inne på, er at barn som vokser opp uten en far, utvikler en kjønnsidentitetsforstyrrelse. Nå jobber jeg på den klinikken på Rikshospitalet som har tilbud for de med kjønnsidentitetsforstyrrelser i Norge. Det er ingenting som tyder på at de som kommer til oss har vært utsatt for miljø uten kontakt med mannelige rollemodeller, eller en far, men at det mer er en nevrobiologisk forklaring på at noen får kjønnsidentitetsforstyrrelse. Med andre ord så har miljøet man vokser opp i, med fravær av en far, ingen betydning for identiteten. Du sa til meg at det er for et begrenset utvalg. Vi har 500 stykker til utredning på Rikshospitalet, og dette er noe jeg personlig ikke har sett i forhold til de 500 som vi har.

Sigurd Skirbekk (Professor emeritus, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo) – Når du sier at det ikke har noe å gjøre med voldsmenn og slike ting i Amerika, så er det teoriene fra psykiatrisk hold, som sier at det å lære aggresjonskontroll og slike ting har å gjøre med identifikasjon med en farsfigur, som man står i nært forhold til og som man frigjør seg fra. Dette er ikke mitt fag, men jeg har referert til det, og det kan ikke bare avvises. Jeg har

også kommet med rolleteoriene som er mer psykologiske. Statistisk så kan du ta for deg de som er i fengsel og du kan komme over 70 prosent, så kan du si hva er gjennomsnittet i befolkningen? Det er i verste fall ikke 70 prosent av amerikanere som lever i familier uten fedre, eller med negativ forhold der. Det er helt klart en statistisk overrepresentasjon. Også er det spørsmål hvordan man skal forklare dette, og der finnes det flere perspektiver.

Så trekker du frem det du har erfaring fra et sykehus, med 500 stykker, men det er folk som definerer seg som syke i forhold til resten av samfunnet, det er ikke representativt for de andre sakene om kulturtrekk, altså at det et farløst samfunn, altså er det et samfunn hvor farsrollen er problematisk i forhold til andre sivilisasjoner og andre tider. Det er kulturtrekk ved USA som det her snakkes om. Det er i den forbindelse det snakkes om *gender identity disturbance* som er en overskrift på dette. Det er på et kulturplan, og det er noe annet enn en studie av pasienter, og her er det en lege og sosiolog har helt forskjellige perspektiver.

Erling Johannes Husabø (Bioteknologinemnda) –Jeg har noen enkle spørsmål. Begge deler gjelder egentlig grunnlagsspørsmålet ved sæddonasjon, som kanskje har vært lite fremme, nemlig; er det etisk forsvarlig når vi bruker samfunnet sine ressurser på å legge til rette for sæddonasjoner i det hele tatt? I heteroseksuelle familier så betyr dette at barnet får et genetisk opphav fra en annen person enn den som blir far i familien. Det har ikke vært diskutert om det skulle være legitimt eller ikke.

Nå kan barnet få vite hvem som er dets biologiske far når det fyller 18 år, men før det så vil det være opp til foreldre om det i det hele tatt skal si noe. Spørsmålet til de som har argumentert mot å åpne for sæddonasjon til lesbiske, er om de også ser noe problematisk ved sæddonasjon til heterofile par, i forhold til dette med rollefigur/farsfigur, og forholdet mellom sosial og genetisk identitet. Når det gjelder dem som argumenterer for at det skal åpnes for sæddonasjon til lesbiske, så synes det som man av naturlige grunner ikke har noe behov for, og heller ikke noen mulighet for, å holde skjult at barnet har blitt til ved sæddonasjon, men tvert

i mot så ligger det en åpenhet om det. Spørsmålet til denne gruppen blir da om man egentlig vil ha den åpenheten, og om man ønsker at barnet kan få kontakt med sin biologiske far også før fylte 18 år?

Kari Helene Skog (Leder i Skeiv ungdom) – Kanskje tenker mange her at det ikke kan virke som en viktig sak for Skeiv ungdom, som tross alt jobber for barn og unge, lesbe-, homse-, bifile- og transpersoner, men det er feil. Først vil jeg si at flere i sine innlegg har pekt på at det er ikke en menneskerett å få barn. Det er vi enige om, og vi er også helt enige i at barn skal stå i sentrum. Forskjellen er at noen mener det beste er at barn skal vokse opp med en mor og en far, og vi tror at det beste for et barn er å bli elsket og støttet i trygghet, samt å bli sett. Det tror vi i Skeiv ungdom absolutt, kanskje i andre familieformer enn mor-far-barn-formen, uten at vi mener at fedre ikke betyr noen ting. Vi vet at fedre absolutt kan bety mye. Det som er grunnen til at Skeiv ungdom er engasjert i det spørsmålet er fordi noen sa at det her skal ikke handle om diskriminering, men vi vet at det handler om det. Vi vet at det er vår hverdag, og det er slik vi opplever det. Vi kan få et barn i dag, vi lesbiske, og vi kommer til å gjøre det. Statistikken viser at det allerede skjer, og diskusjonen bør derfor handle om hvordan vi ivaretar de barna, slik som Guro Sibeko også var inne på. Hvordan ivaretar vi barna med lesbiske mødre? Hva slags samfunn er det vi gir de barna ved nettopp å nekte lesbiske en sæddonasjon med også å si at lesbiske foreldre ikke fungerer, fordi de mangler en far? Hva slags samfunn er det vi ønsker? Jo, det er en forskjellsbehandling av mennesker hvis man ikke går inn for det. Mine medlemmer, mitt 14 år gamle lesbiske medlem opplever i det øyeblikket hun får beskjed om at hun, når hun blir voksen, gifter seg med en dame og har lyst på barn, så opplever hun klart at hun er mindre verdt, og får psykisk uhelse av det. Det er vi absolutt nødt med å ta med inn i denne diskusjonen, og de holdningene vi nå diskuterer, og når Benestad klarer å dra frem russtatistikk, og bruker det som et argument, så må jeg bare innrømme at jeg vet at det bidrar på ingen måte til bedre helse for lesbiske og homofile. Min oppfordring til alle som er her nå er å huske at, ja, vi skal beskytte barna, vi skal beskytte barna til lesbiske, men vi skal også beskytte de lesbiske barna.

Fra salen – Jeg er mor til to gutter og to jenter. Jeg vil si noe om det Guro Sibeko spurte om; er det ikke best om barna kjenner donor? Jeg vil si at det er best

for barna å kjenne donor, men det er også best for barna å bli oppdratt av donoren, eller det nærmeste du kommer til donoren. Fordi det som er vanskelig hvis faren er borte, er å sette grenser, og samtidig være rettferdig mot barnet. Hvis sønnen sier; ”ja, pappa vil la meg gjøre det”. Hvis du har en vikarpappa, en onkel, en venn eller noen andre som surrogatfar, må han godkjennes av barnet og moren, ellers sier sønnen; ”nei, du bestemmer ikke over meg”, eller ”han bestemmer ikke over meg”. Hvem har mest sjanse til å bli godkjent av barnet og moren? Hvis ikke den ekte faren finnes, ja da er det en mann som elsker barnet som sitt eget.

Øystein Magnus (Fertilitetssenteret, Aleris sykehus)

– Vi fikk et spørsmål fra et medlem i Bioteknologinemnda, og det er stor debatt både når det gjelder eggdonasjon, som fortsatt ikke er lov i Norge og sæddonasjon. Jeg sa innledningsvis at jeg har hatt ansvar for den virksomheten på Rikshospitalet, og hun som sitter ved siden av meg her, har hatt det i en enda lengre periode. Ingen av oss vil si at det er uproblematisk. Internt hadde vi den gang mye diskusjoner om at samfunnet var med på å bedra et barn om dets biologiske bakgrunn og hvem som var den biologiske far. Så har vi fått en ny lovgivning som sier at barnet har rett til å få vite hvem biologisk far er når det er fylt 18 år, hvis far og mor velger å fortelle det. Det er klart at de fleste vil antakeligvis ikke velge å fortelle det, så det er fortsatt en halvanonymisert sæddonasjon. Når det gjelder sæddonasjon i Danmark, som ble nevnt her, så har dansk lov klare bestemmelser. Leger har ikke lov til å medvirke til inseminasjon av lesbiske og enslige i Danmark, men loven omfatter ikke jordmødre, og jordmor Stork har opprettet en meget lukrativ forretning i København, og har inseminert en rekke nordiske og europeiske kvinner etter deres ønske [også leger har lov etter lovendring 1.1.2007 red. anm.]. Så til ditt spørsmål; hvorfor jeg føler at rollen som mann og far neglisjeres, og hvorfor jeg ikke er så opptatt av den enkelte kvinne og hvordan hun velger å bli befruktet, om hun velger å gå på byen eller gjøre det med en venn eller om hun får en sædboks fra en venn og inseminerer seg selv. Det må hun velge og stå ansvarlig for sitt liv og sine valg. Men det er en forskjell når samfunnet skal rettferdiggjøre at barnefaren ikke betyr noe, det berører meg som mann. Hvis jeg skulle vært fratatt kunnskapen om min far ved anonym sæddonasjon, tror jeg neppe jeg ville fortalt om et slikt savn/sorg i en intervjuundersøkelse når jeg først var der, og eksisterte, når jeg hadde begynt mitt liv. Men her er det altså før det

stadiet, og det norske samfunn mener at det er greit å neglisjere mannen som far, å la han bli et nummer i en sædbank, og det berører meg og det er en følelse jeg blir litt opprørt over.

Guro Sibeko (Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring, LLH) – For det første synes jeg at det er litt underlig å høre at du er så opptatt av at det ikke er bruk for far, hva skal vi gjøre med mannen? Trenger vi ikke dem lenger nå? Fedre er flotte mennesker og flotte omsorgspersoner for et barn, det er det ingen som trekker i tvil. Jeg synes det er synd at menn ikke er utstyrt med livmor, for jeg ser at menn gjør en like god jobb med barn som det en kvinne gjør. Det er synd at det er vanskeligere for dere å ordne dere uten oss, det er trist, men for lesbiske vet vi hva vi kan gjøre. Det at jeg sier at mødre klarer seg når de er to, like bra som en mor og en far, betyr jo ikke at fedre ikke er bra. Fedre er bra det. Vi ser også at to fedre klarer seg helt strålende. Vi begynner å få noen slike i Norge også, de har det veldig fint. At dette berører deg, det er synd. Jeg synes det er rimelig provoserende at du da velger å ta hensyn til ditt eget følelsesliv, fremfor livene til de barna du her er sint på. Du sier at vi ikke snakker om de barna som allerede er født, for de skal ha alle rettigheter. Men de har ikke alle rettigheter. Det kan de ikke få, fordi bioteknologiloven er slik som den er i dag. Vi snakker om de barna som er på vei, ikke de som *kanskje* er på vei, men som faktisk er på vei. Som sagt; vi har store mager, vi går rundt og er gravide, vi får barn. Barna kommer, og spørsmålet er bare hvor de skal komme fra. Skal de komme fra, ok kanskje ikke Rikshospitalet da, men vi kjenner en behandlende lege på Ullevål, som er mer enn villig til å gjøre dette. Skal de komme fra Ullevål sykehus, eller skal de komme fra VitaNova klinikken i Danmark? For de kommer. Skal de få alle rettigheter, eller skal de ikke få det? Skal de få muligheten til å få vite hvem donoren er, eller skal de ikke ha den muligheten? Det er det de spør om. Jeg er veldig lite objektiv siden dette er snakk om mitt barn og mine fremtidige barn, mine venners barn og vi er veldig glade i dem. Jeg kjenner jo ikke deg, så det er klart at min vurdering blir litt lite objektiv. Jeg tror at de fleste vil være enige med meg i at barnas liv og rettigheter må være viktigere enn dine følelser.

Sigrun Saur Stiklestad (NTNU) – Med forundring så legger du [Øystein Magnus] opp til at lesbiske som får barn, utgjør en trussel for heterofile menn, som fedre. Jeg skjønner ikke helt den forestillingen. Det refereres

her fra Storkklinikken at i fjor var over 400 barn tilkommet ved hjelp av donor, og hvordan heterofile som er fedre da føler seg truet av det skjønner jeg ikke, for lesbiske kvinner vil aldri i verden velge en mann uansett. Så hvis du kan svare meg på det, og bringe klarhet i dette, er jeg takknemlig.

Elisabeth Skuggevik – Det er blitt snakket om barnets perspektiv, at man må ha med barnets perspektiv i denne saken. Jeg får ikke tak i hva som er barnets perspektiv, hvis noen kunne svare meg på det, så hadde det vært kjempeflott.

Espen Heen – Det korte svaret på ditt spørsmål er at biologisk sett, uten moderne teknikker, så trenger en en kvinne en mann for å få et barn. Hvis man bruker en evolusjonær forklaringsmodell, så har dette utviklet seg gjennom millioner av år, og må ha en hensikt. Nå sier ikke jeg at jeg nødvendigvis støtter en slik forklaringsmodell, men mange vil begrunne det så enkelt. Det er barnets perspektiv. Det jeg ønsket å ta fatt i var egentlig dette med å se argumentene i sammenheng, og jeg har lyst til å stille et spørsmål til de som ønsker å lovfeste at samfunnet skal legge til rette for sanksjonere/godkjenne at barn kan vokse opp og ha det ”bra”

i enslige familier, med enslig mor, eller i samkjønnsfamilier, fordi dette vil få videre konsekvenser. De samme argumentene vil måtte kunne brukes for å oppnå eggdonasjon slik at to homofile menn skal kunne oppdra barn, for vi sprenger rammene for at det skal være to som lever sammen i ekteskap. Det må da være bedre at tre, fire eller ti voksne kan leve sammen i et seksuelt ekteskap, kall det hva du vil, og oppdra barn? Nå trekker jeg linjene veldig langt, jeg er klar over det, men likevel så krever jeg rasjonelle argumenter for hvorfor ikke vi kan fortsette med det.

Fra salen – Fra mitt perspektiv så virker det som spørsmålet er ikke hvorvidt en skal legge til rette for at disse tingene skal skje, for det skjer faktisk. Loven, som den er i dag, den motarbeider mennesker som velger å reise til utlandet og få barn i utlandet. Det finnes lesbiske med barn og det finnes homofile med barn. De barna blir diskriminert og motarbeidet med dagens lovgivning, så det er ikke snakk om at det skal legges til rette, men det er snakk om at de skal fjerne hindringer som gjør at disse barna blir aktivt motarbeidet.

Guro Sibeko (LLH) – Det kom et spørsmål her. Det er stor forskjell på sæddonasjon og eggdonasjon, ikke eggdonasjon til heterofile, men eggdonasjon til homofile par, fordi eggdonasjon til homofile par forutsetter en surrogatmor. Det er en helt annen debatt, som LLH ikke engang er helt ferdig med. Vi ser at mange menn nå velger å reise til USA, og får til det. De barna har det helt sikkert like fint som våre barn. Det ser i alle fall slik ut. De er helt sikkert like lykkelige og gode familier, for å bruke det kriteriet, som alle andre familier. Det som stopper oss fra å kunne si at denne debatten også kan være en debatt om homofile menn også skal kunne få barn, er at da bringer vi inn debatten om hvorvidt vi kunne kjøpe oss svangerskap. Det er langt utenfor det jeg er opptatt av. Vi kommer ikke til å automatisk åpne opp for bruk av surrogatmor fordi de faktisk sier at vi gir det samme behandlingstilbudet til lesbiske som til heterofile, for vi tilbyr ikke surrugatmor til heterofile som trenger det heller. Vi kan godt diskutere om det riktig eller ikke riktig, men kanskje ikke i dag.

Tobias Brennvik (Miljøpartiet De Grønne) – Jeg hadde et spørsmål, jeg husker ikke hvem som nevnte det, men det var noen som nevnte noe med *male gender disturbance*. Hva er det? Betyr det at man ikke er macho eller tøff?

Sigurd Skirbekk (professor emeritus, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi) – Jeg viste som nevnt til 18 tidsskriftartikler som behandler problemstillinger rundt gutters utvikling av mannsrolle, og hvordan en slik utvikling vanligvis er avhengig av en far som en nærstående rollemodell, en figur som gutter gjerne først lar seg binde av og deretter frigjør seg fra.

Jeg kunne ha presisert begrepet “Male Gender Disturbance”. Dette begrepet betyr jo ikke at alle som har fått en slik psykiatrisk diagnose, er usikre på hvilken dør de skal åpne når de kommer til et offentlig toalett, eller at de går rundt og føler seg forvirret. Det er de mer grunnleggende personlighetstrekkene som skal til for å kunne inngå et forhold for å kunne danne en stabil familie, det her tenkes på. Spørsmålet om det oppstår store eller små konflikter i foreldre-barn relasjonene er ikke nødvendigvis det beste mål på om sosialiseringen har vært vellykket eller ei. Da kan det være viktigere å se på sluttresultatet, om vi utvikler menn som er i stand til å inngå i varige og forpliktende familierelasjoner. Ettersom det knapt er mulig å finne statistiske data for kohorter vokst opp med lesbiske kvinner før 1970-tallet, er det for tidlig å si noe sikkert om hvordan disse guttene utvikler seg sammenliknet med gutter som er vokst opp med mor og far. Derimot har vi som nevnt mye indirekte stoff som forteller at gutter uten fedre befinner seg i risikosoner, etter mange mål, sammenliknet med gutter som har vokst opp med farskontakt.

Øyvind Benestad (MorFarBarn.no) – Jeg har lyst til å kommentere noen få ting. Det første er det som Sigrun Saur Stiklestad sa i sitt foredrag om forskningssituasjonen. I samfunnsvitenskapelig forskning er det blitt påpekt at man ofte finner det man leter etter. Det gjelder ikke minst på et så ideologisk ladet og kontroversielt temaområde som det vi diskuterer i dag.

Stiklestad kommer med mange uholdbare generaliseringer ut fra den forskningen som finnes. Hun har ikke dekning for å påstå at alle studier sier ditt eller datt. Hun sa for eksempel at ingen studier viser at man blir homofil eller lesbisk av å vokse opp i et lesbisk forhold. Da er det interessant å se på studiene til Susan Golombok. Hennes studier av barn som vokser opp i lesbiske forhold, er trolig de mest anerkjente studiene som finnes. Som det er referert til i bladet og på nettstedet vårt, viser Golomboks studier følgende: Når barna av de lesbiske mødrene var blitt voksne, var 56 prosent av dem åpne for å ha seksuelle relasjoner med

mennesker av samme kjønn. I kontrollgruppen med heterofile mødre var tallet 14 prosent. Av dem som hadde vokst opp med lesbiske mødre, var det 24 prosent som hadde hatt sex med andre av samme kjønn når de ble voksne, mens ingen barn i den heteroseksuelle kontrollgruppen hadde hatt det. Dette sier litt om hvor uholdbart det er å generalisere ut i fra forskningen, og hvor lett det er å fortie fakta som ikke ”passer”.

Det andre jeg har lyst til å kommentere, er tallmyten som Guro Sibeko presenterte. Tallet går igjen i alle mulige debatter – selv statsministeren har nevnt det – nemlig at det skal være 20 000 barn som vokser opp i Norge med lesbiske mødre. Det er en myte som LLH satte ut i oktober 2000, og som er bygger på totalt sviktende grunnlag. Hvis man går til Statistisk sentralbyrå, viser det seg at det bare finnes 109 par i registrerte partnerskap som har barn. Det finnes selvfølgelig også en del homofile foreldre som ikke er registrerte partnere, men gapet fra 109 til 20 000 er så enormt at det burde ringe noen klokker for alle og enhver.

Ut i fra folketall og prosenten av lesbiske kan man lett regne ut hvor mange lesbiske det bor i Norge. Hvis tallet 20 000 barn hadde vært riktig, betyr det at hver lesbiske kvinne mellom 25 og 45 år i Norge har 3-4 barn. Det er selvfølgelig ikke riktig. NOVA-rapporten fra 1999 dokumenterer at kun 10 prosent av lesbiske kvinner har barn. Dessverre er myten om 20 000 barn blitt repetert så mange ganger at folk har begynt å tro på det. Sannheten ligger trolig et sted mellom 500 og 1000 barn.

Til slutt noen ord om spørsmålet som en av deltakerne her stilte meg: Hva innebærer det at homofile må ”låne” fra heteroseksualiteten? Det stemmer at vi bruker dette uttrykket på nettstedet MorFarBarn.no, men vi benytter det ikke for å påstå at ekteskapet mellom mann og kvinne er truet ved at homofile må ”låne” fra heteroseksualiteten for å få barn. Det vi ønsker å kommunisere med uttrykket, er at det eksisterer en helt fundamental forskjell mellom de to samlivsformene. Homofile må ”låne” av heteroseksualiteten for å i det hele tatt å kunne fungere som familie med barn. Det dreier seg om to vesensforskjellige samlivsformer.

Personlig mener jeg at spørsmålet om en kjønnsnøytral ekteskapslov er langt viktigere enn spørsmålet om kunstig inseminering. En kjønnsnøytral ekteskapslov vil på sikt forandre hele samfunnet, mens kunstig

befruktning først og fremst angår de aktuelle familiene. En ny ekteskapslov vil forandre undervisningen i skoleverket, barnehagene, alle samlivslover, m.m. – den vil åpne opp en demning for alt mulig annet. For som representanten for Grønn ungdom sa tidligere i debatten: De støtter alle samlivsformer, og alle samlivsformer må likestilles. Eller som LLH sier det i sin politiske plattform: ”Vi støtter alle seksuelle uttrykk som er basert på likeverd og samtykke.” Om man er to eller tre, om man skifter partner hvert år, og så videre – så lenge det er frivillig bør alle samlivsformer likestilles med det forpliktende samlivet mellom én mann og én kvinne.

Med dette utgangspunkt åpner det seg opp en diskusjon om polyamorøse forhold med tre eller flere partnere. Det skjer nå i Sverige. Unge Venstre programfestet for en måned siden på landsmøtet sitt at de vil arbeide for å legalisere polygamiet i Norge. Dette er altså ikke en teoretisk debatt, den er helt konkret og aktuell.

Hva slags samfunn ønsker vi oss, spurte Guro Sibeko. Det er det som er spørsmålet for meg også: Hva slags samfunn ønsker vi om en generasjon eller to? Ønsker vi et multiseksuelt samfunn, der mor-far-barn-relasjonen bare er et av mange fullstendig likestilte alternativer? Er staten forpliktet til å støtte alle typer samliv uten tanke på konsekvensene for kommende generasjoner, for samfunnet og for fremtiden? Vi er ganske mange som mener at det ikke er noen god idé.

Fra salen – Jeg tenkte på enslige kvinner som får sæddonasjon. Jeg har ikke hørt noe positivt ved det her i dag, slik som jeg har oppfattet det. Jeg lurer på; kan denne enslige kvinnen like godt ta vare på barnets perspektiv om hun går gjennom en sæddonasjon, eller om hun adopterer en pike, fra et annet land, som har det ille. Hva er forskjellen?

Kari Helene Skog (Skeiv ungdom) – Jeg synes det er spennende, nettopp spørsmålet om hva slags samfunn er det vi ønsker oss, for jeg tror at overordnet så er det nok veldig mye det denne diskusjonen handler om. Hvis man skaper et samfunn der man har en aksept for at lesbiske får barn, og der man verdsetter det og den kjærligheten de mødrene gir til barnet sitt, eller der man verdsetter den kjærligheten den enslige moren eller faren gir til barnet sitt, hvis man klarer å skape et samfunn, der man aksepterer hverandre og verdsetter nettopp det flotte det er med barn, og gi dem kjær-

lighet, så må nesten det være det viktigste. Jeg synes også det er veldig interessant den redselen som er for disse barna som skal vokse opp uten pappa, i forhold til usikkerhet om kjønnsidentitet. Skeiv ungdom er en organisasjon som jobber også for transbarn, transungdom og transkjønnet, og problemstillingen til de menneskene jeg møter, er ikke i bunn og grunn at de vokser opp og opplever at deres kropp er feil utstyrt i forhold til hva de opplever seg selv som. Når de er fire år, og vil gå i gutteklær og leke med gutter, så synes hun/han det er supert. Problemet er når samfunnet møter den ungen og sier; ”nei, det du tenker, det du føler, er galt”. Det er da problemene oppstår. De opplever at den kjønnsidentiteten de har ikke blir akseptert. Så derfor mener jeg at de må stikke fingeren i jorda, og se på at det samfunnet vi har allerede, som Guro Sibeko er et godt eksempel på, har lesbiske mødre. Vi må tenke på hva slags samfunn vi vil skape, og en slik endring i loven vil nettopp være et skritt til å gi en aksept for de familieformene.

Guro Sibeko (Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring) – Benestad, jeg synes faktisk at du og jeg er like mye verdt. Jeg synes faktisk at jeg er like verdifullt menneske som deg, selv om jeg er homo. Jeg synes livet mitt er like verdifullt, og det betyr at hvis mine barn, fordi at jeg er homo, skulle finne på å bli homo så synes jeg ikke at det hadde vært noe negativt med det. Det er helt fint om sønnen min har lyst til å bli homo. Når det gjelder kjønnsidentitet, så er et riktig at vår sønn også lurte på om han kanskje skulle bli dame når han ble stor. Han hadde litt lyst til å hete Mette han og, det er konen min, men så forklarte vi at da måtte man ta bort tissen, og siden har det ikke vært mer snakk om den saken. Nå skal han kjøpe seg skjeggemaskin, slik at han kan få rødt skjegg. Som Kari Helene Skog også sier, det å ha en usikker kjønnsidentitet, det å ha en alternativ kjønnsidentitet, det gjør ikke at man er mindre verdifullt menneske, det betyr ikke at man har et dårligere liv, i verste fall ikke med mindre samfunnet insiterte på å gi deg et dårligere liv, på grunn av de tingene.

Når det gjelder dette tallet på 20 000, så er det NOVA-tall som er laget på grunnlag av svenske undersøkelser. Det er relativt usikkert, og det er ingen som påstår at det er 20 000 barn som vokser opp med lesbiske mødre, men vi tror at det finnes 20 000 barn som har homofile foreldre. Og det er det beste tallet vi har. Vi skulle veldig ønske at vi hadde bedre tall enn det.

Så var det dette med de ulike familieformene. Denne lesbiske kjernefamilien min er altså en fare for den heterofile kjernefamilien. Hvordan skjedde det? Går det inflasjon i familieliv også, slik at Benestad sitt blir mindre verdt fordi jeg også får? Blir du mindre glad i ungene dine fordi jeg er glad i mine, hvordan virker dette? Jeg kan ikke fatte og begripe at alternative familieformer skal være så farlig for far-mor-barn-relasjonen. Er den far-mor-barn-relasjonen så kjip at det øyeblikket kona ser at ”oj, jeg kan bli lesbisk og fortsatt få barn”, så stikker hun av? Er det det dere er redd for? Er det ingen som vil velge far-mor-barn-relasjonen hvis de får alternativer?

Fra salen – Jeg hadde en far som reiste på sjøen, og min mor var hjemme med meg helt alene hele tiden. Det var slik i gamle dager. Jeg har ikke hørt noe om den kristne etikk i dette, for dette er også en etikkdebatt. Vi lever i en kristent etisk land, det gjør Danmark, det gjør Sverige. De hadde akkurat den samme debatten i Danmark som vi har nå. Loven er ikke god. Hvis vi får til en slik lov her i Norge, og ekteskapslovgivningen blir endret som bakgrunn av møtet, tror jeg man har kommet langt i samfunnsdebatten.

Øyvind Benestad (MorFarBarn.no) – Først enda en kommentar til tallet 20 000. Det er ikke et NOVA-tall, det er et LLH-tall. Det ble lansert 30. okt 2000 i Dagbladet i en artikkel med tittel: ”Babyboom blant homofile”. Der hadde LLH laget et overslag på helt feil grunnlag, som jeg påpekte i mitt forrige innlegg. Typisk nok har ingen journalist i Norge tatt seg bryet med å undersøke tallet.

Er det en trussel mot mitt barn og ditt barn om lesbiske får rett til kunstig befruktning, eller om vi innfører noe mye mer radikalt – en kjønnsnøytral ekteskapslov? Jeg er overbevist om at en kjønnsnøytral ekteskapslov vil føre til et mindre tolerant samfunn, siden det da vil bli lovstridig å hevde at mor-far-barn-relasjonen er unik og vesensforskjellig fra andre samlivsformer.

Det er store konsekvenser her, ikke primært på dette med befruktning, men på kjønnsnøytrale ekteskap, som henger sammen. Man bruker det som en brekkstang for også å få kunstig befruktning, så her er det veldig mange perspektiver og aspekter, som jeg ser på som så grunnleggende at det har med hele samfunnsutviklingen, ikke bare for de få lesbiske eller homofile, som kommer til å bruke dette med ekteskap,

eller kunstig inseminasjon. Hva gjør vi med resten av samfunnet? Det er det som er saken.

Fra salen – Jeg er mamma til en flott gutt på 2 ½ år, som jeg fikk i Danmark. For meg blir det litt rart å høre på debatten i dag, for man snakker om barns beste. Jeg jobber med barn som blir utsatt for vold og overgrep. Jeg synes det er vondt å høre her i dag at man drar frem forskning som viser at min sønn kanskje blir stigmatisert i forhold til at han har et dårligere utgangspunkt for å få et verdig liv fremover. Grunnen til at jeg dro til Danmark, var at jeg opplevde seksuelle overgrep i 14 år av min barndom. Jeg tror at det er mange grunner til at jenter, enslige, ønsker å ha barn. For meg var det naturlig fordi jeg har problemer med seksuell holdning til menn. Jeg tror at man ikke skal snevre debatten til at det er en homofil debatt, eller glemme det medmenneskelige perspektivet rundt det. Jeg bruker masse energi i dag, i forhold til min sønn. Jeg ønsker at han skal ha relasjoner til menn. Jeg er opptatt av de kontaktflatene han får, og jeg vet at hans fremtid bygges mye på hva dere som forskere og andre sier her i det offentlige rom. Det som er synd er at ytterpunktene som kommer frem i dagens lys her, kommer også til folket i morgen, det bygges holdninger på. Nå har jeg vært på firedagers konferanse hos Kripos, i forhold til vold og overgrep mot barn. I løpet av de seks årene jeg jobbet med dette, har aldri det vært et tema i forhold til legning, i forhold til overgrep mot barn. At barn som min sønn skal ha dårligere utgangspunkt, fy skam at dere bruker det som argumentasjon. Vi må leve i tiden. Skal vi endre lovverket i forhold til dagens samfunn, eller skal vi forholde samfunnet ut fra den gamle loven som er i dag? Det er på tide med endring, og jeg er stolt av den jobben som jeg nå gjør. Jeg ønsker også at min sønn skal ha en verdig fremtid, og han skal vokse opp, og han skal være et forbilde for kommende generasjon, og da må vi starte med dette her i dag.

Lise Lund Håheim (Vikariat i Bioteknologinemndas sekretariat) Jeg har lang bakgrunn innen forskning. Det er nettopp forskningen jeg har lyst til å ta tak i dag. Jeg hørte på Stiklestads første innlegg, og savner litt dette med kvaliteten i forskning hun refererte fra. Nå tok Skirbekk dette opp i sitt innlegg, og ikke minst Benestad i sitt. Jeg har lagt merke til at hun ikke har motsagt dem, spesielt viste Benestad hvor svakt grunnlaget i forskningen er. Han sa også det at du i din forskning så på hvordan det er å vokse opp med lesbiske foreldre basert på intervjuer av ni personer.

Jeg spør deg; vanligvis er en studie på ni personer en pilotstudie som kan være hypotese genererende for nye større studier. Hvor representative er de personene, i forhold til denne pasientgruppen? Jeg synes nok at du bør passe på å si det, for om vi skal forandre lovverket vårt, basert på intervju av ni personer, så blir det litt vanskelig.

Asle Offerdal (Psykolog) – Det er tydelig på uttalelsene her at vi er veldig emosjonelle. Alle har sitt ståsted i forhold til debatten her, så det blir litt lite faglig. Samtidig blir det en etterlysning etter mer faglige bidrag, og det er jo selvfølgelig veldig vanskelig. Jeg tenker samtidig at det er et veldig godt utgangspunkt for de barna som vokser opp med enslige, heterofile eller lesbiske, eller lesbiske par, at de er så sterkt ønsket. Det er ikke nødvendigvis utgangspunktet til alle barn. Jeg sitter som psykolog og hører på ganske mange, heterofile eller homofile, som har vokst opp i et heterofilt hjem hvor det har vært omsorgssvikt. Det er tydelig at utgangspunktet har vært at de ikke har vært særlig ønsket. Så dermed synes jeg det blir så absurd når det sitter et fagmiljø og uttaler seg så negativt. En bør ha fokus på det at det faktisk er et veldig godt utgangspunkt. Det er ingen dokumentasjon som tyder på at homofile og lesbiske er mindre egnet som omsorgspersoner, tvert i mot, hvis man ser på hvem som jobber innen for omsorgsyrke, så er det ganske mange homofile som jobber der. Det blir et viktig moment i denne debatten, å gå inn på omsorgsevnen.

Sigrun Saur Stiklestad (NTNU) – Det er fra flere hold hevdet, både fra Benestad og andre at kvaliteten på forskningen ikke holder. Da tenker jeg som så, hvor ligger bevisbyrden? Da tenker jeg at det ligger ikke noe bevisbyrde hos meg, da må dere vise konkret til de svakhetene, for eksempel. Så refereres det til min hovedfagsoppgave. Det var ni informanter, ja vel, holder ikke det mål, da mener jeg at bevisbyrden ligger hos dere. Jeg håper dere tar den utfordringen. Jeg vil bare nevne i forhold til hovedfagsoppgaven, den kvalifiserte meg i alle fall til videre doktorgradsstudier.

Guro Sibeko (LLH) – Jeg satt også og hørte på deg Sigrun [Saur Stiklestad]. Jeg synes at når Benestad gikk inn og ramset opp alle svakhetene ved den forskningen du pratet om, så hadde jeg hørt det før. Det var jo de tingene du sa, om hvor mange som var med, når de var utført, hvor gamle disse barna var, og hvilken forskning som faktisk finnes. Det jeg lurer

på er hvilken forskning dere har som faktisk er gjort på barn i homofile parforhold. For det er helt absurd å sammenlikne barn i homofile parforhold med barn av enslige mødre i USA, da særlig med barn av enslige mødre i USA som har havnet i fengsel, hvor man selv innrømmer at det er en grov overrepresentasjon både av afroamerikanere og av sosioøkonomiske dårlige forhold. Men hvor er den forskningen, for det er gjort mye forskning, og om alt skulle være dårlig, så er det likevel ganske mye av den. Det er innmari rart at det ikke er noe av den jeg har hørt om som viser at det er noe forskjell, unntatt den aller nyeste studien fra USA, som du valgte å dra frem i stedet, som faktisk viser at jenter i lesbiske parforhold har det bedre enn andre jenter, og den velger vi å ta med en klype salt. Den er helt alene. Det er ingen andre som viser noe sånt, så vi tror ikke helt på den, men vi har den ene studien som viser det, og ellers alle studier som viser ingen forskjell, som vi vet om. Det er klart at om dere kan presentere noen konkrete studier, om de så er av tre barn hvis de er grundige nok, som sier at disse barna har det dårligere enn andre barn, så er jeg skikkelig interessert i å få oversendt det.

Øyvind Benestad (MorFarBarn.no) – Mitt hovedargument er at vi ikke vet nok om konsekvensene av å vokse opp med foreldre av samme kjønn. Den forskningen som finnes, er både for tynn, for lite representativ, og for det meste utført av folk som har klare ideologiske mål med forskningen sin. Det finnes nesten ingen lengdestudier over flere år. Jeg kan ikke si at alle disse studiene tar feil, men sannheten er at vi ikke har nok kunnskap. Når man presenterer temaet som om vi har sikker kunnskap, er det grunnleggende feil. Det kan godt hende at vi om 30 år vet at det studiene sier, stemmer. Men vi vet det ikke nå. Og det kan også godt være at det motsatte skjer, at erfaring og bedre studier motbeviser dagens tynne forskning. Derfor må vi følge føre-var-prinsippet. Dette er mitt hovedanliggende. Hvis vi later som at alt er entydig og klart, og at studiene er gode nok, bedrar vi oss selv. Situasjonen tilsier at vi går langsomt fram og ser an utviklingen.

Berge Solberg (Bioteknologinemnda/NTNU) – Jeg så en tv-debatt om mat her om dagen, hvor en av debattantene slo i bordet med at hun hadde doktorgrad på brød. I debatter som dette, blir man delvis tvunget til å skyve titlene foran seg for å vinne troverdighet. Men i det lange løp, er den eneste farbare strategi å gå inn og vurdere kvaliteten av studier og forskningsfelt, enten

det gjelder mat eller homofile familier. Jeg kommer fra et institutt som gjør veldig mange kvalitative studier. Det er ikke noe galt i kvalitative studier, så lenge de brukes riktig. Det kan ligge mange intelligente tanker bak utvalget i en kvalitativ studie som gjør at et lite antall likevel kan ha stor utsagnsverdi. Jeg har stor sympati for føre-var-prinsippet, og det anvendes også hyppig i diskusjoner i Bioteknologinemnda. Det som er viktig å tenke på i forhold til bruk av føre-var-prinsippet, er hva slags skade vi frykter og hva sannsynligheten er for at slik skade kan oppstå. Med andre ord; hva er det vi skal være føre-var i forhold til? Det er alltid slik at vi vil ha for lite kunnskap i forhold til noe. Det er vanskelig å komme til det punktet der vi kan si at nå vet vi alt. Da må vi se på hva er det vi er redd for, hva som kan gå galt. På 1930-tallet tvangssteriliserte vi psykisk utviklingshemmede i Norge med begrunnelse i føre-var-prinsippet. Vi visste ikke hva som kunne skje med arvematerialet i befolkningen dersom utviklingshemmede fikk forplante seg. I dag ville vi ha

sagt at føre-var-prinsippet ble brukt feil i dette tilfellet. Og da er spørsmålet om Benestad anvender føre-var-prinsippet rett nå. Har vi mest å frykte av en situasjon hvor vi liberaliserer bioteknologiloven, eller kunne det hende at vi har mer å frykte av en situasjon hvor vi holder fast ved restriksjoner?

Til spørsmålet om vi ikke burde se eggdonasjon, sæddonasjon og surrogatmødre under ett, så overser man her at det er snakk om høyst ulike teknologier og inngrep, og at etikken i de assisterte reproduksjonsspørsmålene ikke kan forstås uavhengig av teknologiene som er involvert. Å hente egg ut fra en kvinne er en helt annen teknologi enn å hente sæd fra en mann. At en kvinne tilbyr seg å gå gravid for et annet par, er en helt annen fenomen enn at en kvinne unnfanger sitt eget barn med sæd fra en donor. Teknologiene, inngrepene og situasjonene reiser ulike medisinsk-etiske, eksistensielle og identitetsmessige spørsmål. Det er derfor neppe lurt eller riktig å diskutere alt på en gang.

Anette Trettebergstuen (Storingsrepresentant, Arbeiderpartiet) – Jeg er politiker så det er jeg som skal være med på å bestemme dette. Først vil jeg rose nemnda for å reise debatten.

Benestad, du hadde en fin power-point presentasjon. Jeg håper du tar deg en runde til oss politikere på Stortinget med den presentasjonen, for da vil du raskt bli kastet ut fra ethvert kontor. Jeg hører argumentasjonen din, og jeg hører at å gi lesbiske rett til assistert befruktning her hjemme, det er på en måte starten på det totale moralske forfallet, og det vil åpne opp for at vi vil begynne å ha sex med hverandre i stadig større og større grupper. Ditt utgangspunkt er jo at du er i mot alle former for homofil livsførsel. Jeg har ikke hørt et eneste godt rasjonelt argument fra noen motstander her i dag. Hvorfor jeg som politiker fortsatt skal kunne si til for eksempel Guro Sibeko at; ”du kan godt få barn, jeg kan ikke stoppe deg i å få det, det kan ikke norsk lov regulere, men skal du gjøre det, så reis for all del til Danmark. Reis langt, bruk mye penger på det, men for Guds skyld, når du kommer tilbake og føder barnet ditt, så skal jeg gjøre alt jeg kan for at partneren din skal få lov til å adoptere det”. Jeg har ikke hørt et eneste godt argument som belyser hvorfor vi som norske politikere skal lukke øynene våre, la norsk lov fortsatt være bakstrevensk og se på at lesbiske i stadig større og større grad faktisk velger å få barn, men gjør det under forhold som Benestad burde mene er dårli-

gere enn å kunne få det her i Norge. Du argumenterer ofte med det biologiske prinsipp, og sier du er opptatt av det. Det er jeg også, for meg ville det vært en fordel dersom disse barna kom til ved kunstig befruktning her i Norge, etter en lov som gjør det mulig å få lov til å kjenne til sitt biologiske opphav når hun fyller 18 år, enn at det skjer ved dansk lov som hindrer barn den muligheten.

Tobias Brennvik (Miljøpartiet De Grønne) – La oss ikke lure noen, dette er et rettighetsspørsmål. Vi er vitne til nok en rettighetskamp for en gruppering som er blitt bortgjemt i alt for mange år. De har blitt marginalisert, direkte diskriminert, forfulgt og demonisert. Nå går det ikke an å stue dem bort lenger i et støvete farlig kott, for vi vet at de eksisterer. De krever like rettigheter. Å være i et heterofilt kjernefamilieforhold betyr ikke at barnet får det bedre, enn hvis det er et lesbisk/enslig familieforhold, hvis man skal nekte lesbiske og enslige sæddonasjon må vi nekte alle å få barn.

Kari Helene Skog (Skeiv ungdom) – Jeg synes det med føre-var-prinsippet er veldig interessant. I det øyeblikket Bioteknologinemnda ikke lar denne loven gå gjennom og Stortinget også sier nei, så har man gitt et uttrykk for at vi ikke ønsker denne typen samfunn. Føre-var-prinsippet legger da opp til at en diskriminering og en negativ tankerekke om lesbiske som mødre får fortsette. Dermed blir det vanskelig for disse barna vi skal beskytte. LLH har brukt lovendring som en viktig faktor i rettighetene til homofile for nettopp å bedre samfunnet sine holdninger til homofile. Vi vet at med en slik endring vil samfunnet se at det er greit å leve som lesbisk og homofil, og at det er greit for deres barn. Føre-var-prinsippet kan slå like hardt tilbake; la oss nå vente å se hvordan de egentlig har det disse barna...

Erling Johannes Husabø (Bioteknologinemnda) – Jeg registrerer at jeg ikke har fått svar på det spørsmålet jeg stilte til begge leirene her, og bare undrer meg over hvorfor utgangspunktet for diskusjonen ikke er om man bør bruke helsemessige ressurser for å få til noe som man fra naturens hold ikke får til. Jeg har et spørsmål til miljøpartiet, som er det store rettighetspartiet her. Hvordan ser dere på dette med å bruke medisinsk teknologi i forhold til å skape barn i en sammenheng der det ikke går etter naturens vanlige gang?

Tobias Brennvik (Miljøpartiet De Grønne) – Miljøpartiet De Grønne er i mot at man sjekker kjønn eller bruker teknologien til å finne ut om det er noen skavanker eller noe feil ved barnet. Det vil være en utvelgelse av mennesker og det er ganske kjipt sånn sett.

Vi oppfordrer alle til å adoptere, det hadde vært best, for det er veldig mange barn i hele verden som trenger et hjem, som ville ha veldig godt av å bli adoptert.

Anette Tandberg (LLH) – Jeg skjønner at det er mange perspektiver som er viktige for Bioteknologinemnda, men det er viktig at man også har et juridisk

perspektiv. De problemstillingene dette reiser, og som Guro Sibeko sier, det er ikke tvil om at lesbiske får barn, de drar til Danmark for å gjøre det. Spørsmålet er hvordan man skal sikre disse barna. I dag må man gå gjennom stebarnsadoptsjon, som mange har vært innom her. Det man kan gjøre, dersom man får selve befruktningen i regi av det offentlige Norge er at det er lettere å fastsette foreldreskap, så mødrene kan være foreldre fra fødselen. Det er viktig for å sikre barnet like rettigheter. Så en liten presisering til Øystein Magnus, i forhold til situasjonen i Danmark. Den bestemmelsen om at leger har forbud mot å utføre assistert befruktning på andre enn kvinner som lever med menn, den er opphevet fra 1. januar 2007.

Møtet fikk stor oppmerksomhet i pressen.

Avslutning

Lars Ødegård

Leder av Bioteknologinemnda

Nå er det tatt et initiativ i forhold til en vurdering av lovgivningen i Norge, og at det vil danne rammen for hva Bioteknologinemnda vil gjøre. Med utgangspunkt i dagens lovtekst, vil Bioteknologinemnda gjøre en vurdering av spørsmålet om hvem som kan være målgruppe for og vurdert for sæddonasjon.

Det er alltid fornuftig å stikke fingeren i virkelighetens verden, både i forhold til hva som skjer i Norge i dag, og ikke minst i forhold til hva som skjer i den verden som omgir oss, og ta inn over oss det faktum at vi lever i et stadig mer globalisert samfunn. Selv om andre land,

naturligvis, har en annen lovgiving enn hva vi har, så vil det være viktig at vi i Norge gjør en vurdering ut i fra hvilken lovgivning vi tenker passer best i Norge. Avslutningsvis vil jeg også si, at selv om vi anmodet om innspill både i forhold til lesbiske og enslige, så må jeg konstatere at enslige i denne omgangen ikke ble berørt i plenumsdebatten. Det er også et spørsmål naturligvis, hvor mye vi kan få til på fire timer. Derfor har jeg lyst til å minne oss selv om at denne debatten er ikke slutt med dette. På mange måter så er det sånn at den har startet med dagens møte. Jeg vil takke for at dere kom, jeg vil spesielt takke innlederne for deres bidrag.

Takk for deltakelsen.

Utdrag av kapittel 2 i bioteknologiloven

– assistert befruktning

§ 2-1. Definisjoner

I denne lov forstås med:

- a) assistert befruktning: inseminasjon og befruktning utenfor kroppen;
- b) inseminasjon: innføring av sæd i kvinnen på annen måte enn ved samleie;
- c) befruktning utenfor kroppen: befruktning av egg utenfor kvinnens kropp.

§ 2-2. Krav til samlivsform

Assistert befruktning kan bare utføres på kvinne som er gift eller som er samboer med en mann i ekteskapsliknende forhold.

§ 2-3. Vilkår for inseminasjon

Inseminasjon kan bare finne sted når mannen er befruktningsudyktig eller selv har eller er bærer av alvorlig arvelig sykdom.

Inseminasjon kan i særskilte tilfelle finne sted dersom kvinnen er bærer av alvorlig arvelig kjønnsbundet sykdom, jf. § 2-13.

§ 2-4. Vilkår for befruktning utenfor kroppen

Befruktning utenfor kroppen kan bare finne sted når kvinnen eller mannen er befruktningsudyktig eller ved uforklarlig befruktningsudyktighet.

Vilkår som nevnt i første ledd gjelder ikke i situasjoner som nevnt i § 2-14.

Endret ved lov 25 juni 2004 nr. 45 (i kraft 1 sep 2004 iflg. res. 25 juni 2004 nr. 986).

§ 2-5. Informasjon og samtykke

Paret skal gis informasjon om behandlingen og om de medisinske og rettslige virkninger behandlingen kan få. Informasjonen skal også omfatte informasjon om adopsjon.

Før behandlingen påbegynnes, skal behandlende lege påse at det foreligger skriftlig samtykke fra kvinnen og hennes ektemann eller samboer. Ved gjentatte behandlinger skal nytt samtykke innhentes.

§ 2-6. Avgjørelse om behandling

Beslutning om å foreta behandling med sikte på assistert befruktning treffes av lege. Avgjørelsen skal bygge på medisinske og psykososiale vurderinger av paret. Det skal legges vekt på parets omsorgsevne og hensynet til barnets beste.

Legen kan innhente den informasjon som er nødvendig, for å foreta en helhetsvurdering av paret.

§ 2-7. Barnets rett til opplysninger om sædgiver

Den som er født etter assistert befruktning ved hjelp av donorsæd har ved fylte 18 år rett til å få opplysninger om sædgivers identitet. Et donorregister skal bistå barnet med dette.

§ 2-8. Donorregister

Departementet skal opprette register for registrering av sædgivers identitet, slik at barnets rett etter § 2-7 kan oppfylles.

§ 2-9. Sædgiver

En sædgiver skal være myndig. Giveren må gi skriftlig samtykke til at sæden kan brukes til befruktning og at hans identitet registreres i donorregisteret. Samtykke kan tilbakekalles fram til befruktningen har funnet sted.

En sædgiver skal ikke gis opplysninger om parets eller barnets identitet.

§ 2-10. Valg av sædgiver

Behandlende lege skal velge egnet sædgiver. Virksomheten som utfører den assisterte befruktningen skal sørge for at nødvendige opplysninger om behandlingen registreres og meldes.

§ 2-11. Lagring og import av sæd

Lagring og import av sæd kan bare finne sted ved virksomheter som er særskilt godkjent for dette.

Virksomheter som lagrer donorsæd, skal sørge for at opplysninger om sædgivers identitet registreres og meldes til et donorregister.

Sæd skal ikke utleveres for bruk til assistert befruktning etter givers død.

Møteprogram

- 1130 - 1200   Registrering
Kaffe og te
- 1200 - 1210   Velkommen
Lars Ødegård, leder av Bioteknologinemnda
- 1210 - 1230   Å vokse opp med lesbiske foreldre - hva sier forskningen?
Sigrun Saur Stiklestad, Stipendiat, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, NTNU
- 1230 - 1250   Enemorsfamilien. Å oppdra sitt barn i skyggen av idealet om kjernefamilien
Elisabeth Skuggevik, Master i kulturvitenskap
- 1250 - 1310   Betydningen av å ha en mor og en far
Sigurd Skirbekk, professor emeritus, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo
- 1310 - 1335   Pause
Kaffe, te, frukt og kaker
- 1335 - 1400   Innlegg (10 min.)
Landforeningen for lesbisk og homofil frigjøring, LLH, nestleder Guro Sibeko
MorFarBarn.no, prosjektleder Øyvind Benestad
- 1400 - 1555   Forhåndsannmeldte innlegg og fri debatt
- 1555 - 1600   Avslutning
Lars Ødegård, leder av Bioteknologinemnda

Møteleder: Lars Ødegård, leder av Bioteknologinemnda

Tidligere møter arrangert av Bioteknologinemnda

- Eggdonasjon, Åpent møte 8. november 2006, Oslo
- Virus: small molecules - crucial questions, 22. september 2006, Oslo
- Hvem snakker for barna?, Åpent møte, 6. september 2006, Oslo
- Fagseminar om antibiotikaresistens, 12. juni 2006, Oslo
- Fagseminar om regulering av genetiske undersøkelser i klinikk 7. juni 2006, Oslo
- Preimplantasjonsdiagnostikk og forskning på befruktede egg. Seminar 26. april 2006, Trondheim.
- Religion og bioteknologi. Åpent møte 14. desember 2005, Oslo.
- Høring om forskning på befruktede egg. 7. desember 2005, Oslo.
- Høring om preimplantasjonsdiagnostikk (PGD). 28. november 2005, Oslo.
- Hardangers blomstrende fruktnering – hva kan vi høste i fremtiden? 8. september 2005, Ullensvang
- DNA-registrering av hele befolkningen? 13. juni 2005, Oslo
- Navlestrengsblod – Status, fremtidsmuligheter og privatfinansiert lagring. 17. mars 2005, Oslo
- Small molecules – crucial questions. 17. september 2004, Oslo
- Genressurser og rettigheter. 2. september 2004, Tromsø
- Et barn i ditt bilde. 16. juni 2004, Bergen
- Sameksistens. 29. april 2004, Oslo
- Fosterdiagnostikk. 29. januar 2004, Trondheim
- Biobanker. 18. desember 2003, Trondheim
- Fosterdiagnostikk og verdier. 31. oktober 2003, Oslo
- Bioterrorisme og biologiske våpen. 10. juni 2003, Oslo
- Regulering av DNA-vaksiner og genterapi på dyr. 24. april 2003, Oslo
- Biopatenter og EUs patentdirektiv. Åpent møte 10. februar 2003, Oslo
- Benefit or harm? Power and politics behind GM food. Åpent møte 5. februar 2003, Oslo
- Assessing the risk from transgenic plants – The next step forward. Åpent møte 3.-4. februar 2003, Høvik
- Gentester i arbeidslivet. Åpent møte 9. september 2002, Oslo
- Debattmøte om bioteknologiloven, 4. juni 2002, Oslo
- Risiko og GMO. Åpent møte 13. mars 2002, Oslo
- Lekfolkskonferanse om stamceller, 23.-26. november 2001, Oslo
- DNA i rettssalen. Åpent møte 24. september 2001, Oslo
- Forsikring og DNA-tester. Åpent møte 18. april 2001, Oslo
- Oppfølgingskonferansen om genmodifisert mat. Åpent møte 15.-16. november 2000, Oslo
- Biopatenter. Åpent møte 29. september 2000, Oslo
- Kloning og humane stamceller. Åpent møte 15. juni 2000, Oslo
- Post HUGO-æraen. Åpent møte 14. juni 2000, Oslo
- Genteknologi i et Nord-Sør-perspektiv. Åpent møte 13. oktober 1999, Oslo
- Har vi alle rett til å få barn? Åpen høring 7. april 1999, Bergen
- Xenotransplantasjon – transplantasjon fra dyr til mennesker – vil vi ha det? Åpent møte 30. september 1998, Oslo
- Fra kjøkkenbenk til fabrikk. Genteknologi og industri. Åpent møte 18. mars 1998, Oslo
- Genteknologi i et 10 – årsperspektiv. Hvor var vi? Hvor er vi? Hvor går vi? Åpent møte 27. august 1997, Oslo
- Genteknologi og havbruk. Åpent møte 23. april 1997, Tromsø
- Genmodifisert mat: konsekvenser for produsent og forbruker. Åpent møte 30. august 1996, Lillehammer
- Gentesting – når og hvorfor. Åpent møte 21. mars 1996, Oslo
- Vil genteknologien fremme et bærekraftig landbruk og havbruk. Åpent møte 15. september 1995, Oslo
- Bruk av fostervev. Åpent møte 8. mars 1994, Oslo
- Genteknologi og mat. Åpent møte 19. oktober 1994, Oslo
- Genteknologi og dyr. Åpent møte 10. mars 1994, Oslo
- Patent på liv. Åpent møte 3. november 1993, Oslo
- Prøverørsmetoden – assistert befruktning. Åpent møte 17. mars 1993, Oslo
- Genmodifiserte planter. Åpent møte 29. oktober 1992, Oslo

Bioteknologinemnda
Postboks 522 Sentrum
0105 Oslo

Telefon: 24 15 60 20
Faks: 24 15 60 29

e-post: bion@bion.no
www.bion.no

R A P P O R T

Bioteknologinemnda

The Norwegian Biotechnology Advisory Board